N°. 46. Donderdag 28 Januari 1904. 3de Jaargang.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

Orgaan der Vereeniging OOST EN WEST.

Abonnementsprijs per jaar.

Vrij aan huis of franco per post binnenland *bij vooruitbetaling* . f 2.00
Voor Oost-Indië en het Buitenl. » 3.00
Afzonderlijke nummers. . . . » 0.05
Men abonneert zich voor minstens zes maanden ingaande op den dag der eerste toezending **f 1.—**

Prijs der advertentiën.

Per regel					f 0.10
Bij plaatsing van	300	regels		.	- 0.09
»	»	» 1000	»	.	- 0.08
»	»	» 3000	»	.	- 0.07

Mededeelingen of **Ingezonden Stukken** moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie", en gezonden aan den *Voorzitter*, G. E. V. L. VAN ZUYLEN, **7a Heerengracht** of aan den *Wnd Secretaris*, H. L. VORSTENBOS, **43 Witte de Withstraat**, beiden Den Haag.

Voor de **Administratie**, ook wat betreft **Abonnement** en **Verandering van woonplaats**, wende men zich tot den Heer W. VAN DER ZIJL, **109 Laan Copes v. Cattenb.** voor **Advertentiën** tot de Uitgevers-Maatschappij „HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG" ***Haagpoort 4***, beiden Den Haag.

Dit nummer bestaat uit Twee Bladen.

Het hoofddoel der Vereeniging is:
Het verspreiden van populaire kennis omtrent onze Indiën onder gansch het volk en het bevorderen der welvaart in die gewesten, om zoodoende en ook door het verleenen van onderlinge hulp, ware belangstelling en liefde te kweeken tusschen Nederland hier en ginds.

Het lidmaatschap bedraagt f 1.50 tot f 5.— 's jaars, (voor het buitenland minstens f 2.50).

Zij die f 5 of meer contribueeren of een gift in éens schenken van f 100, zijn donateur(trice).

Aan alle donateurs en leden wordt kosteloos en franco het Weekblad toegezonden.

De ondergeteekende
wonende te ______ *wenscht*
donateur-trice / lid *te worden der Vereeniging* „**Oost en West**" *tegen een jaarlijksche contributie van f* ______
______ den ______ 190
Handteekening:
Straat of gracht:

Inhoud van dit nummer.

Mededeelingen.

I. Van de Afdeeling 's-Gravenhage:

Op Donderdag 11 Februari 's avonds ten 8 ure, zal in het locaal Diligentia, Lange Voorhout 5, den Haag,

Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis

eene *voordracht* houden, door enkele lichtbeelden verduidelijkt over:

Zijne Reizen in Borneo, in 't bizonder die naar de Kênja's.

Toegang vrij voor de leden van »Oost en West«, huisgenooten van leden betalen f 0.50 voor een plaats in de zaal.

Voor niet-leden entrée f 1.— in de zaal, 10 cents op het balcon.

Plaatsbespreking als naar gewoonte.

Het Hulde-Album.

Vrijdag den 22sten Januari tegen het middaguur werd het Hulde-Album, op het initiatief van «Oost en West» tot stand gekomen, door de presidente der Vereeniging in tegenwoordigheid van de Commissie, die met de samenstelling was belast, aan H. M. de Koningin-Moeder overhandigd, met de volgende woorden:

Mevrouw!

Het is voor mij een groote eer Uwe Majesteit bij gelegenheid van het feest, dat heden door het gansche volk wordt gevierd, namens de Vereeniging »Oost en West« een album te mogen aanbieden, waartoe leden en niet-leden uit de verschillende deelen van het Rijk in Europa, Azië en Amerika samen hebben gewerkt om eene blijvende herinnering aan dezen vreugdedag in het leven te roepen.

Ontvang Hooggeachte Vorstin bij onze bede, om dit huldeblijk te willen aanvaarden, de verzekering, die wij gerust durven geven, dat ook de bevolking ginds in Nederlandsch-Oost- en West-Indië dit ook voor haar zoo heugelijk jubilé met geestdrift zal gedenken.

In een afzonderlijken lossen band, die door zijn maaksel een Indisch karakter draagt, hebben wij de oorspronkelijke teekeningen bijeengevoegd, die voor de samenstelling van het album waren afgestaan en ook deze hebben wij het voorrecht Uwe Majesteit aan te bieden.

Koningin Emma, blijkbaar zeer met het huldeblijk ingenomen, betuigde Haren dank, daarbij de verzekering gevende, dat de belangen van Oost- en West-Indië Haar ten zeerste ter harte gaan. Bij het doorbladeren van het album en van de portefeuilles gaf H. M. bij herhaling te kennen, dat zij dezen fraaien arbeid op prijs stelde, er bijvoegende, dat Zij hoopte later alles meer rustig te kunnen bezichtigen en dat ook H. M. de Koningin zeker met genoegen er kennis mede zou maken.

Van de album-commissie waren aanwezig de Haagsche leden en de heeren J. A. van Hamel, notaris en wethouder te Leiden, Mr. D. Fock, lid van de Tweede Kamer uit Rotterdam en de oud-legercommandant in Ned.-Indië, de gep. Luit.-Generaal Th. J. A. van Zyll de Jong, uit Zutphen. H. M. de Koningin-Moeder sprak een vriendelijk woord tot ieder der aanwezigen en bezegelde haren dank met een handdruk aan de presidente.

Van het Hulde-album geven wij voor onze lezers, die het nog niet mochten gezien hebben, hierbij eene korte beschrijving.

De buitenomslag is versierd met een typische wajangkop, door mej. C. van den Hart knap geteekend en draagt tot opschrift: *Aan Koningin Emma, de Vereeniging «Oost en West»*. Op de eerste bladzijde staan de handteekeningen van H. M. de Koningin Wilhelmina en van Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, Hertog van Mecklenburg; op de tweede de opdracht aan de Jubelaris door de Vereeniging «Oost en West» onderteekend door de Presidente en daaronder de handteekening van het eerelid, den Oud-Gouverneur-Generaal van N.-Indië Mr. J. W. van Lansberge; op de derde bladzijde bovenaan die van de Ministers Kuyper en Idenburg en daaronder twee bijdragen van de gezanten van Duitschland en van Turkije; de eerste zond eene teekening van het wrak der, in der tijd, te Scheveningen gestrande bark Henriette, met een waardeerend woord voor de redders der bemanning; de tweede betuigt zijn warme sympathie voor den arbeid onzer Vereeniging.

In hoofdzaak alphabetisch, doch ongetwijfeld met zeer veel goeden smaak gerangschikt, volgen nu vier en veertig bladzijden met geschriften, teekeningen, schetsen, muziekcomposities, Nederlandsche en Maleische gedichten, spreuken en handteekeningen.

Het is bijna niet te doen, om op 't eene in het bizonder de aandacht te vestigen, zonder aan 't andere onrecht te doen; onze beste schilders, teekenaars en etsers zijn vertegenwoordigd en naast hen ook liefhebbers, wier werk gerust gezien mag worden. Menige schets is er, die ons oude bekenden in gedachten terugvoert naar 't schoone Insulinde en hen, die het bekoorlijke tropendeel van Nederland nimmer zagen, moet doen verlangen er een kijkje te gaan nemen.

Onder de muziekstukken is een fragment uit een nog onuitgegeven muziekdrama uit het O.-Indische volksleven door Constant van de Wall en een compositie van Cornelie van Oosterzee uit Rome van het bekende wiegelied: *Nina, Nina, bobo* (slaap kindje slaap).

De litteratuur heeft grootendeels òf op den feestdag, die gevierd werd, of op Oost- of West-Indië betrekking. Van de handteekeningen vermelden wij in het bizonder, die van de prinsen van Assahan met een daarboven geplaatste spreuk; op de vier laatste bladzijden vind men de sympathiebetuiging van ruim een honderdtal leden van «Oost en West» geheel alphabetisch gerangschikt, zoodat mannen en vrouwen, jong en oud, voorname personen en gewone menschen er heel gezellig door elkander staan.

Wilden wij eene meer gedetailleerde beschrijving van het album geven, dan zouden wij daarvoor vellen druks noodig hebben, doch wij hopen er genoeg van te hebben gezegd om onze lezers, die nog geen exemplaren bezitten, te nopen zich er een aan te schaffen. Voor den geringen prijs van f 1.—, krijgen zij een exemplaar, dat keurig door de firma Mouton & Co. uitgevoerd, vooral door den schat van illustraties aan productiekosten zeker den verkoopprijs heeft gekost. Een luxe exemplaar op kunstdrukpapier kan men koopen voor f 2.50.

Om het een of ander toegezonden te krijgen, moet men een briefkaart schrijven of op andere wijze het verzoek doen aan den heer *G. Nypels*, secretaris der commissie, van Swietenstraat 83c, den Haag.

Wij durven te vertrouwen, dat velen onzer leden, een bestelling zullen doen, want daarvan hangt het af, of onze hulde financiëel ten bate zal komen van de stichting «Oranje-Nassau-Oord».

Wij eindigen dit artikel met speciaal melding te maken van de fraaie portefeuilles voor de origineele schetsen en teekeningen, waarvan mej. Nella Boon gracieuselijk het bindwerk op zich nam en smaakvol uitvoerde. De buitenband is bekleed met een fraai Indisch gebatikt doek uit de Vorstenlanden en de binnenzijde is gevoerd met een der zoo mooie Battaksch *Bènang-roesah* weefsels en als sluiting een zestal lussen om glad-koperen knoopen.

Opleiding der inlandsche ambtenaren voor Java en Madura.

I.

Toen wij in ons vorig nummer van de op 19 Januari in het Indisch Genootschap door *Mr. M. S. Koster* gehouden voordracht, met een kort woord melding maakten, beloofden wij op deze belangrijke bespreking terug te komen, doch al hadden wij dit voornemen niet gehad, dan zouden toch onze lezers van de kennismaking met een der hoofdpunten van het debat niet verstoken zijn gebleven, want de heer *J. Habbema*, oud-inspecteur van het Inlandsch Onderwijs, bood ons een artikel ter plaatsing aan, dat een zeer belangrijk punt van verschil behandelt tusschen zijne meening en die van den inleider, en dat men onder de rubriek «Ingezonden stukken» van dit nummer vinden zal.

Waar wij, meer in het algemeen, de gansche voordracht bespreken willen, beginnen wij met aan den inleider het woord te geven. Deze deed in de eerste plaats, eene uitvoerige beschrijving der geschiedenis van de opleidingsscholen. In 1879 en 1880 werden te Bandoeng, Magelang en Probolingo drie scholen opgericht, die in den beginne niet anders waren dan inrichtingen voor uitgebreid lager onderwijs en waar de inlandsche ambtenaren wel eenigszins, maar toch niet op voldoende wijze voor hunne latere taak werden voorbereid. In 1882 werd eene commissie tot reorganisatie benoemd en verschillende plannen kwamen aan de orde, tot eindelijk in 1900 tot de inrichting der thans bestaande drie hoofdenscholen werd besloten, die met recht dien naam dragen, want bestemd om ook te dienen tot opleiding der zonen van gewone inlanders, wordt echter tot nu toe door deze van die inrichtingen geen gebruik gemaakt.

Iedere opleidings-school heeft een directeur en een aantal leeraren, waaronder één, die docter in de rechtswetenschap moet zijn.

Telkenjare wordt een aspirantenlijst opgemaakt; het Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid beslist over de toelating.

Er zijn twee afdeelingen: de eerste met een driejarigen, de tweede met een tweejarigen cursus. De eerste staat wel op zichzelf, maar is toch om zoo te zeggen de voorbereiding tot de tweede, waarin voornamelijk rechtswetenschap en staathuishoudkunde onderwezen worden. De Nederlandsche taal dient bij het onderwijs als voermiddel.

Het spreekt wel vanzelf, dat spreker in bijzonderheden trad, waar het de juridische opleiding betrof.

Hij behandelde verder de vraag, of de opleiding der inlandsche ambtenaren de kosten loonde, die daaraan besteed worden en aarzelde niet om, gelet op de nu reeds opgedane ervaring, die vraag pertinent met «ja» te beantwoorden. Slechts weinige voorstanders vindt thans nog de vroeger wel eens vooropgestelde meening, dat de inlandsche ambtenaar voldoende kennis, ook van het recht en van de wetten, opdoet in zijne langdurige loopbaan. Daarenboven, zoo zeide hij, is eene speciale opleiding onvermijdelijk, wanneer men let op den onafwijsbaren plicht van Nederland, om landskinderen op Java en Madura eene ruimere plaats in het bestuur te geven. Deze eisch wordt geboden, zoowel door de zuinigheid, als door goed staatsbeleid en gerechtigheid!

Maar dan moet ook de inlander intellectueel en moreel worden opgeheven en dat ook dit laatste een gevolg is van de opleiding op de hoofdenscholen, was hem duidelijk geworden uit den omgang met zijn leerlingen.

De quaestie, die daarna behandeld werd, was: of voor den aanstaanden Inlandschen ambtenaar eene nog meer volledige opleiding, het studeeren in Europa niet te verkiezen is? Beslist ontkennend werd hierop door den inleider geadviseerd. Om een goed en degelijk Javaansch ambtenaar te worden, is het verre te verkiezen dat de aspirant opgroeie te midden der Javaansche maatschappij en hoewel het Nederlandsch de taal is, waarin hij al zijn wetenschap opdoet, moet het streven van de opvoeders in de eerste plaats zijn, hem Javaan te doen blijven, hem niet te Europeaniseeren. Ook daarom achtte spreker het vestigen der scholen in het binnenland beter, dan in of bij de groote steden, terwijl het koele klimaat, het bergland daarvoor verkieslijk doet zijn.

Dat men in het Nederlandsch en niet in het Maleisch of Javaansch les geeft, is in de eerste plaats nuttig, omdat men zeer moeielijk geschikte docenten zou kunnen vinden, die een der beide talen voldoende machtig zijn om daarin goed pakkend onderwijs te kunnen geven en een nadeel is het zeker niet, dat de Inlandsche ambtenaar goed Nederlandsch kent, vooral niet, omdat toch gaandeweg zij, die het voor 't prestige noodig achten, dat de inlander den Europeeschen ambtenaar in het Maleisch of in zijne eigene landstaal aanspreekt, gaandeweg uit het kader verdwijnen.

Dat 't landbouwonderwijs op 't programma der hoofdenscholen werd geschrapt, was geen nadeel meer, nu dit onderwijs veel beter kon worden gegeven aan de in 1903 opgerichte landbouwschool te Buitenzorg, die een driejarigen cursus heeft en tot vorming in die richting van inlandsche bestuurs-ambtenaren dient.

Ook 't onderwijs in de staathuishoudkunde zou inleider van 't programma willen wegnemen, omdat in geen enkel ander vak halve kennis, zoo gevaarlijk is als in dit, terwijl de leerlingen door het beperkte der voorafgegane studie niet ontvankelijk zijn voor degelijk onderwijs in de staathuishoudkunde.

Verder achtte hij het geven van een diploma, na het met goeden uitslag verlaten der eerste afdeeling, eene fout. Slechts zij, die beide afdeelingen met succes achter den rug hebben, zijn voldoende voorbereid om later behoorlijk als Inlandsch hoofd te kunnen optreden, en toch zijn er nu onder de ouders, die, gelet op de voor hen bezwarende uitgaven van het schoolgeld met wat er bij hoort, hunne kinderen van de school nemen, als zij hun diploma A hebben gehaald. Deze komen dan daarenboven twee jaar vroeger als beambte in dienst en hebben in dit opzicht een voorsprong op hun tijdgenooten, die het einddiploma verlangen.

Spreker zou daarom eene bepaling wenschen, dat alleen 't einddiploma recht gaf tot plaatsing, maar dan zou ook het aantal scholen moeten worden uitgebreid, minstens worden verdubbeld.

De vroegere hoofdenscholen van 1878 hebben ongeveer 500 gediplomeerden afgeleverd, die voor een deel als ambtenaar werkzaam zijn. Niet altijd is het oordeel over hunne geschiktheid gunstig, maar het diploma werd dan ook op die scholen bij het einde van den cursus gegeven, ook al had de leerling in bijna alle vakken «onvoldoende». Dit is bij de regeling van 1900 veranderd; slechts hij, die bewijst met vrucht den cursus te hebben doorloopen, krijgt een einddiploma.

Om dit gansche stelsel van opleiding te doen slagen, moeten echter de Europeesche ambtenaren medewerken en o. a. de inlandsche ambtenaren aanmoedigen, door met hen alle zaken in het Nederlandsch te behandelen.

Wordt dit goed begrepen en gedaan, dan voorspelt spreker, dat het onderwijs, zooals hij zich dat voorstelt, rijke vruchten zal dragen, zoodat Nederland in staat zal zijn om tegenover Oost-Indië zijn eersten plicht te vervullen: het voeren van een wijs en rechtvaardig bestuur tegenover de inlandsche bevolking!

Bij de besprekingen der voordracht vroeg de heer *Mr. van Deventer*: of het hoofd der school te Bandoeng ook toezicht hield op den handel en wandel der leerlingen buiten de school. De heer *Habbema* was van meening, dat niet alle inlandsche ambtenaren aan dezelfde eischen van theoretische bekwaamheid behoeven te voldoen. (Zie zijn ingezonden stuk). De heer *Mr. Haze*, een ambtgenoot van den inleider, was het met dezen geheel eens, hij zou bij 't uitreiken van 't einddiploma aan de geslaagde aspiranten een titel of distinctief willen geven, dingen, waarop de Javaan zeer gesteld is. Ook zou de zekerheid van dadelijk een maandelijksche inkomst van f 35 à f 40 te hebben nuttig werken. De heer *Grivel* deelt mede, dat te Probolingo een nieuwe opleidingsschool in aanbouw is. Hij betreurt, dat er geen toelatingsexamen meer voor de hoofdenscholen is en zou wenschen, dat men den inlander, die zulks verlangt, meer algemeen in staat stelde Nederlandsch te leeren. De heer *Benthem v. d. Berg* wijst er op, dat men zich vergist, wanneer men denkt, dat het geleidelijk vervangen van Europeesche ambtenaren door Inlandsche eene bezuiniging zal zijn, want men zal de opgeleide Indische ambtenaren zeker beter moeten betalen, dan men 't de tegenwoordige doet. De voorzitter de heer *Pierson* brak eene lans voor het behoud van de lesuren in de staathuishoudkunde. Het gold hier immers niet een volledig onderwijs in dat vak, maar alleen het verscherpen van het inzicht der leerlingen, waar het de economische vraagstukken betreft, waarmede ze als bestuursambte-

naar noodwendig zullen te doen krijgen. De heer *Mac Neil* was van meening, dat sommige staathuishoudkundige leerstellingen door den inlander moeielijk zullen kunnen worden begrepen, omdat de toestanden in zijn land zoo geheel anders zijn dan elders.

In 't kort beantwoordde de inleider de verschillende sprekers. Het deed hem leed te vernemen, dat men te Probolingo bezig is eene nieuwe opleidingsschool te bouwen, hij geeft voor die scholen den voorkeur aan 't koele hoogland. Het houden van toezicht op de jongelui, ook buiten de school, is niet wel mogelijk; binnen de school wordt daarvoor naar behooren gezorgd. De twee categorieën van ambtenaren van den heer Habbema lijken hem niet. Te Bandoeng bestaat voor de Preanger een toelatingsexamen, de residenten kunnen dit vorderen, maar alleen reeds om de reiskosten, zou hij tegen het voorschrijven van een algemeen toelatingsexamen zijn.

Op het geven van meer gelegenheid tot het aanleeren van Nederlandsch op de inlandsche scholen zal vooreerst wel geen kans zijn, dit zou grootere uitgaven vorderen, dan de toestand der financiën thans toelaat. Een betere bezoldiging der lagere Inlandsche ambtenaren zal zeker noodig worden, maar in den beginne is hunne huishouding niet duur, al zijn zij ook gehuwd. Wat betreft het onderwijs in de staathuishoudkunde heeft spreker geen bedenking, dat de leerlingen enkele economische beschouwingen hooren en hij zou deze willen te pas brengen bij de behandeling van de kennis der wetten, zooals dit door hem ook werd gedaan.

Na deze repliek van den spreker, werd de vergadering gesloten.

Oost-Indische berichten.

Djambi. Het Semarangsche comité voor ondersteuning van behoeftige en zieke inlanders. Tabak via Sabang. Gebrek aan ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur. Toestanden in Madoera. De Merapi. Kunst- en industrieschool te Buitenzorg. Het leger en indische conserven. Bali. Opiumregie. Vulkaan Raoeng.

Djambi. Pangeran Ratoe, die, zich niet meer veilig achtende in zijn gebied, zijn apanage in handen van den resident van Palembang had gesteld en verzocht had te Djambi te mogen verblijven, kwam daar vergezeld van de Ratoe, zijn moeder, de Pangerans Tjokro en Andjang en familieleden den 26en December aan.

Genoemde grooten zijn onder toezicht van den Demang geplaatst en voorloopig geïnstalleerd in een huis naast de woning van Pangeran Wiro Kesoemo te Oelag Kemang, met uitzondering van eenige Radens, waarvoor Pangeran Ratoe niet durft instaan en die op verzoek van dezen zijn aangehouden, totdat nader omtrent hen zal zijn beslist.

Bij Poelou Palig (Tebo) werden door eene patrouille, onder kapitein van Kakum, Ngabe manan en de hadji's Djahal en Abdoelhamid, die als zendeling van Taha de ongeregeldheden in de Tabirstreek hadden aangestookt, onschadelijk gemaakt. Eene poging tot oplichting van Raden Mat Tahir nabij doesoen Boeloe Kasap (Batang Hari) is wederom mislukt.

Het Semarangsche comité voor ondersteuning van behoeftige en zieke inlanders hield eene vergadering, waarop werd medegedeeld dat in Maart a.s. Semarang eene inrichting rijk zal zijn voor behoeftige en zieke inlanders met een kapitaal van pl. m. f 30.000.

Wij vreezen, zegt *de Sem. Ct.*, dat er een nul te weinig achter dit bedrag staat en dat het met deze instelling zal gaan zooals met bijna alle philanthropische instellingen in Indië. Zoolang de oprichters aan het hoofd staan en er nog geld is, gaat het, maar de oprichters verdwijnen, de fondsen raken uitgeput en — de begrafenis volgt!

Tabak via Sabang. Aan de *Sum. Post* schrijft men dat, ofschoon de etablissementen te Sabang in 't algemeen gezegd mogen worden te voorzien in de eischen, die men aan deze nieuwe haven kan stellen, het aan verschillende personen, die haar bezochten, is opgevallen, dat één punt, en wel een zeer belangrijk punt, niet in het oog is gehouden.

In Belawan heeft men er namelijk zeer terecht, door het aanbrengen van overdekte gangen op de steigers, voor gezorgd, dat de tabak uit den wagon in het schip geladen kon worden, zonder aan de invloeden van het weer te worden blootgesteld.

Dit is te Sabang achterwege gebleven en daardoor blijft de mogelijkheid bestaan, dat bij regen of fellen zonneschijn de tabak bij het vervoer uit den goedang naar de boot aan de nadeelige invloeden wordt onderworpen.

Het is daarom zeer gewenscht, dat de stoomvaartmaatschappij »Nederland« resp. de Sabang-maatschappij spoedig maatregelen neme dien toestand te verbeteren, zoowel in haar eigen belang, als in dat van het te vervoeren product.

Gebrek aan ambtenaren bij het binnenlandsch bestuur. Op last van den Gouverneur-generaal heeft de directeur van **B. B.** een rondschrijven gericht tot de hoofden van gewestelijk bestuur, om bekend te maken dat aan ambtenaren van B. B., met het oog op het groot incomplet, in 1904 geen buitenlandsche verloven zullen worden toegestaan, tenzij in urgente gevallen.

Toestanden in Madoera. »Voyageur« schrijft in *het Soer. Hbl.* o. m. dat over het geheel onder de bevolking van Madoera veel armoede heerscht en zulks moet worden toegeschreven aan de slechte qualiteit der gronden, het gebrek aan bevloeiingswater en de totale afwezigheid aan industrie, terwijl de binnenlandsche handel zeer gering is. Volkomen waar, zegt de Soer. correspondent der *Locomotief*, vooral wat het laatste betreft, want het is immers genoegzaam bekend dat, toen de Madoera Stoomtrammaatschappij met den aanleg van haar lijn Kanaal—Bangkallan begon, het daarvoor noodige werkvolk uit Soerabaja, Grissee, Sedajoe enz. moest ontboden worden, dat de Madureezen met gekruiste armen al dat werk aanschouwden (waren de aangeboden loonen misschien te laag?) en dat alleen de vrouwen, eenigen dan te bewegen waren aan de baan te arbeiden, d. w. z. kleine boomen te kappen, struikgewas uitteroeien en ander werk te verrichten.

Later zijn de mannen ook aan den slag gegaan, doch groot is hun aantal nooit geweest.

De grootste armoede heerscht in Soemenap, daar is het met de openbare veiligheid vrij slecht gesteld en daar zelfs hebben nog niet lang geleden verscheidenen brutale rooverijen plaats gehad, nagenoeg op dezelfde wijze als de Rampak- en Ketjoepartijen in Lamongan, Sedajoe Bodjenegoro, enz., n. l. door sterke, zelfs met geweren gewapende benden, van wege den honger.

Volgens anderen weer, zit de verarmde adel achter die rooverijen en veediefstallen.

De door de afschaffing van de panembahans en door het onder rechtstreeks bestuur van het N. I. gouvernement brengen van Madoera, aan lager wal geraakte pangerans en andere grooten, steeds gewoon geweest aan veel geld en een weelderig leven, kunnen ter nauwernood bestaan van de geringe toelage, die zij van de regeering ontvangen en daarom, om n. l. geld machtig te worden voor vrouwen, hanegevechten enz. zouden zij schavuiten wapenen en op roof uitzenden.

De Merapi. Eene vrij hevige uitbarsting van den Merapi moet den 27en december j. l. hebben plaats gehad.

Onder zwaar gedreun en gerommel stootte de krater groote massa's gloeiend zand uit en ook zware steenen, die langs de helling van den berg afrolden en hier en daar een rustpunt vonden. Daar deze steenen nog langen tijd zware rookkolommen opwierpen, had het den schijn als of op de helling nieuwe kraters en sulfatoren waren ontstaan, schrijft men in *de Mataram.*

Kunst- en industrieschool te Buitenzorg. Deze school, verbonden aan de Ursulinenschool, geeft onderwijs in:

1. Fröbelmethode.
2. Het boekhouden, handelsrecht en handelsrekenen
3. Nuttige en fraaie handwerken.
4. Het teekenen in zijn vollen omgang.
5. Het schilderen naar de natuur en naar voorbeelden.
6. Het boetseeren.
7. Het vervaardigen van kunstbloemen.

De school heeft ten doel jonge dames te bekwamen in verschillende vakken van kunst en industrie en op te leiden tot een akte in vrouwelijke handwerken.

Naast de school van kunst en industrie is opgericht een **mode-cursus** voor meisjes, die zich willen bekwamen in het modevak, zich dus bij voorkeur bepalen tot het vervaardigen van dames- en kindergoed, om later na verkregen vaardigheid in eigen onderhoud te voorzien of desverkiezende aan de inrichting te blijven werken tegen salaris.

De directie van dezen cursus neemt bestellingen aan van dames- en kindertoiletten, van dames- en kinderondergoed, uitzetten, huishoudgoed, enz.

Het leger en indische conserven. Men herinnert zich zeker het bericht dat aan den heer van Dalfsen, directeur van de javasche maatschappij tot verduurzaming van levensmiddelen, voor de oprichting van eene tweede fabriek te Bandoeng — een bestaat er reeds ts Poerworedjo — een renteloos voorschot van regeeringswege zou worden verleend van f 10.000. De regeering zag het voordeel in van de leverantie van geconserveerde levensmiddelen aan het leger door een hier te lande gevestigde maatschappij.

Naar men thans aan *het Soer. Hbl.* mededeelt, wil het gouvernement echter eenige voorwaarden aan het renteloze voorschot verbinden, nl. dat als waarborg op de bestaande fabriek te Poerworedjo een hypotheek zal worden gevestigd. Deze fabriek is door eene commissie opgenomen; de taxatie mag niet beneden de f 70.000 waarde zijn. Eene beslissing in deze niet onbelangrijke quaestie wordt spoedig verwacht.

Bali. Uit Bali verneemt *de Soer. Ct.* dat de verbranding van het lijk van Kloengkoeng's ouden vorst heeft plaats gehad zonder menschenoffer. Ongeveer 5000 personen woonden de plechtigheid bij.

Het bewuste contract is door den Vorst geteekend en het gezantschap van Tabanan moet reeds onder weg zijn naar Buitenzorg.

Opiumregie. Zooals bekend is, zijn ter beschikking van den hoofd-inspecteur der opiumregie gesteld twaalf controleurs van het binnenlandsch bestuur, die bij hun kader eigenlijk onmogelijk gemist kunnen worden. De hoofden van gewestelijk bestuur, door de regeering om advies verzocht, verklaarden nagenoeg eenparig dat de werkkring van deze ambtenaren zeer goed vervuld zou kunnen worden door gepensioneerde officieren en andere betrouwbare voormalige landsdienaren, maar de chef van den dienst was hier tegen.

Dezer dagen moet de directeur van financiën van den Gouverneur-Generaal eene missive hebben ontvangen, waarin hem in overweging wordt gegeven deze zaak nog eens in ernstige beschouwing te nemen; eene missive in zulke besliste bewoordingen gesteld, dat men veilig kan aannemen dat het korps controleurs in den loop der volgende maand versterkt zal worden met twaalf leden schrijft men in de *Javabode*.

Vulkaan Raoeng. Van den resident van Besoeki is het bericht ontvangen, zegt *de Javabode,* dat door nabij dezen vulkaan wonende personen geluiden als donderslagen zijn gehoord en lichtverschijnselen werden waargenomen, terwijl de berg veel rook uistootte.

West-Indische Berichten.

Suriname. Door den gouverneur is aan de Koloniale Staten een ontwerp-verordening ter goedkeuring aangeboden, waarbij bepaald wordt, dat over de jaren 1904 tot en met 1908 van landbouwondernemingen, die een oppervlakte gronds van 25 hectaren of meer in cultuur hebben, eene bijdrage in de uitgaven voor het landbouwproefstation ad f 0.50 's jaars per hectare in cultuur zal worden geheven.

Indertijd, bij het bezoek van professor Went aan de kolonie, hebben de vertegenwoordigers van verreweg het meerendeel der groote landbouwondernemingen zich verbonden tot voormeld doel gedurende 5 jaren genoemd bedrag bij te dragen. Nu, met de voldoening van deze bijdragen in het vooruitzicht, onzes inziens wel wat laat, besloten is tot de oprichting van een proefstation en daarvoor op de begrooting voor het loopende jaar reeds? gelden zijn beschikbaar gesteld, meent de gouverneur dat zekerheid behoort te worden verkregen dat de bijdragen geregeld binnenkomen.

Die zekerheid wordt door de ontworpen verordening geboden, waarbij de beheerders der plantages voor het, door deze verschuldigd bedrag worden aangeslagen.

De vraag is, dunkt ons, gewettigd of de »vertegenwoordigers van verreweg het meerendeel der groote landbouwondernemingen«, toen zij zich tot het vorenstaande verbonden, wel vermoed hebben dat hunne ondernemingen er, wanneer eindelijk tot de oprichting van het gewenschte station zou zijn besloten, zoo slecht voor zouden staan als nu het geval is.

Aan de *Nieuwe Surinaamsche*, die zoo af en toe — 'n enkel keertje maar — 't wel eens met taal en stijl aan den stok heeft kan toch een goede dosis opmerkingsgave niet worden ontzegd, hetgeen o. a. blijkt uit het lesje, dat zij der nederlandsche pers toedient over het volgende bericht, dat in verscheidene der groote nederlandsche bladen — het is ons ontgaan — de ronde moet hebben gedaan:

»Wij vernemen dat de gouverneur van Suriname last heeft gegeven tot uitzending van het pantserschip »de Ruijter« naar San Domingo in verband met de daar uitgebroken revolutie«.

Wat de gouverneur van Suriname met die zaak te maken heeft, mag Joost weten, meent het blad terecht, dat dan der nederlandsche pers den gemoedelijken raad geeft om zich wat beter omtrent den gang van zaken in de kolonie op de hoogte te stellen, waardoor ze zulke flaters voor den vervolge zal kunnen voorkomen, om dan met alle recht van »onze kolonie« te kunnen spreken.

Curaçao. Zooals wij in ons vorig overzicht mededeelden werd besloten om de opening der tentoonstelling, die in de maand Februari zou plaats hebben uit te stellen. Het bestuur der »Curacaosche Maatschappij,« waarvan de tentoonstelling uitgaat, heeft blijkbaar en dan terecht gemeend dat het voor een expositie op zoo kleine schaal niet raadzaam zou wezen om, naar het voorbeeld der grootere zusters, zich ongeacheveerd aan de blikken van 't kijklustig publiek te vertoonen. Het uitstel tot in de tweede helft van Mei duidt er echter op, dat het niet dient om nog beter de laatste hand aan alles te kunnen leggen, om dit op zijn voordeeligst te doen uitkomen, maar om te zorgen dat er wat meer dan thans het geval is binnenkomt. De termijn der aangifte van toezendingen is dan ook verlengd tot 31 Maart a.s. en het bestuur hoopt dat nu de regenval in de laatste dagen, de eerste helft van de maand December ll., was toegenomen nog veel voor de tentoonstelling zou worden opgegeven.

Men weet dat oorspronkelijk de datum voor de opening der tentoonstelling in Februari was gesteld, met het oog op de verwachte komst van de *Prinzessin Louise* met een aantal amerikaansche en andere toeristen ter reede van Willemstad.

De *Amigoe di Curaçao* is er niets rouwig om, dat geen vreemdeling bij *de* tentoonstelling tegenwoordig zal zijn, daar hoeveel schoons en nuttigs er ook moge worden uitgestald, het voor een Amerikaan b.v., verwend door zijn groote winkels en magazijnen, niet veel belangrijks kan zijn.

Een uitzondering maakt 't blad met betrekking tot de kunstindustrie in de kolonie. Het geeft te dien opzichte den raad om in Februari de kunstzaal alleen voor de toeristen ter bezichtiging te stellen, onder de mits dat het bestuur reeds voldoende bijdragen van kunstindustrie mocht hebben ontvangen of toezegging dat de voorwerpen voor Februari gereed zouden zijn. Mocht er door de toeristen iets worden aangekocht, dan zou een zelfde voorwerp weer opnieuw kunnen worden vervaardigd en met de overige inzendingen op de eigenlijke algemeene tentoonstelling een plaatsje kunnen vinden.

Het schijnt in het voornemen van het bestuur der »Curacaosche Maatschappij« te liggen om een permanente tentoonstelling van kunstvoorwerpen ook te Willemstad te organiseeren. Dat kan niet anders dan Boeatan ten goede komen, indien de curaçaosche permanente er bij navrage dan maar niet, geheel tegen het belang der industrieelen, ten behoeve waarvan zij in het leven zal zijn geroepen, op uit is om wat ze zelve niet kwijt kan raken als voor Nederland goed genoeg over te zenden.

Zoo'n permanente kan den inlandschen artiest de gelegenheid bieden om over buurmans werk zijn oog te laten gaan en daarin aanleiding te vinden om, met behoud van 't eigen-ik in zijn werk, zich zelven zooveel te volmaken.

»Governor-Curaçao — alle vrijstellingen invoerrechten ingetrokken behalve die toegestaan bij contract-Hamelberg«. Zoo luidde de inhoud van een telegram dat door den gouverneur van Curaçao van den wd. nederlandschen zaakgelastigde te Caracas werd ontvangen. De Venezuelanen hebben 't heelemaal niet op Curaçao begrepen, nadat dit door de schepen der blokkeerende mogendheden zoo'n beetje als operatie-basis is gebruikt.

Die gezindheid blijkt o. a. ook uit een entrefilet in *El. Pregonero* van Caracas, waarin wordt medegedeeld dat Venezuela maandelijks een zeker aantal bolivars zal bestemmen tot afdoening zijner postschulden aan de schuldeischende mogendheden, met uitzondering van Nederland, Italië en ook van Curaçao, die het meer overeenkomstig hun trots hebben geacht, de schuld aan het oordeel der gemengde commissies te onderwerpen.

En toch zijn er verscheidene Curaçaonaars die zich in het land van Simon Bolivar laten naturaliseeren, maar om dan in venezuelaanschen zeedienst te kunnen treden. De luitjes schijnen evenwel niet te weten dat zij dan ophouden Curaçaonaars te zijn. De wd. nederlandsche zaakgelastigde te Caracas heeft ten minste het bestuur der kolonie verzocht om de ingezetenen op de hoogte te stellen van de gevolgen van naturalisatie in den vreemde.

Ten slotte nog de, door de *Amigoe* geleverde commentaar op oefeningen in het schieten met lichtkogels van het Riffort:

Zeer zeker zullen deze *moderne* oefeningen van den laatsten tijd den soldaten een bewijs zijn dat er niets gespaard wordt om hen te bekwamen in de krijgskunde en tevens zooveel mogelijk afwisseling te brengen in hun leven. Hopen wij dat het ook iets zal bijbrengen om hun *gehalte te releveeren.* (De cursiveering is van ons).

Het releveeren van het gehalte der curaçaosche infanteristen door middel van lichtkogels is misschien nog zoo'n kwaad denkbeeld niet.

Eenige middelen tot verbetering van den economischen toestand van den Inlander.

Voordracht gehouden in de Algemeene Vergadering der Vereeniging „Moederland en Koloniën", den 15en Januari 1904 door den heer G. A. Scherer, oud lid in den Raad van Ned.-Indië.

Ik wensch heden avond uwe aandacht te vragen voor eenige middelen, die m. i. zouden kunnen worden aangewend om den Inlander in beteren economischen toestand te brengen.

Niet dat ik meen een panacée gevonden te hebben, waardoor in een korte spanne tijds zulk eene uitkomst zou worden verkregen, niemand, die maar een oogenblik over dit vraagstuk gedacht heeft, zal dit verwachten, want dat zou even onmogelijk zijn als met den hand aan den hemel te reiken. Welvaart, en meer speciaal het bezit van eenig kapitaal is niet iets wat in zeer korten tijd kan worden bereikt, niet alleen moet men weten het geld te verdienen, men moet het ook weten te bewaren en men moet zijne uitgaven beneden zijne inkomsten doen blijven en dit laatste is iets wat er bij den Inlander moeielijk in wil.

Over het algemeen is hij goedhartig en royaal van aard, en waar het geld betreft heeft hij de allures van een grand-seigneur uit de middeneeuwen. Hij heeft voorts het idée, dat al wat hij leenen kan zuivere winst is, want aan teruggeven denkt hij zoo dadelijk niet, dat is iets van latere zorg. „Komt tijd, komt raad" is zijn devies.

En meent hij verplicht te zijn tot het geven van een feest, b.v. bij geboorte, besnijdenis of huwelijk van een kind, dan treden bovengenoemde karaktertrekken in hun volle kracht aan den dag en zal hij niets onbeproefd laten om zich het noodige geld te verschaffen, hoe schadelijk de voorwaarden ook zijn waarop het verkregen wordt.

Maar ondanks dit alles heerschte er toch een 40-tal jaren geleden in vele streken van Java eene betrekkelijke welvaart en was het algemeen een geijkt gevoelen, der in Indië vertoevende Hollanders, dat een Inlander geene zorgen kende, dat hij tevreden was met zijn rijst en een gedroogd vischje en met een strootje nà, en dat hij van zijne, wel is waar geringe, inkomsten toch nog zooveel kon overhouden, dat hij voor zijne vrouw en kinderen en ook voor hem zelven feestkleederen en sieraden van niet geringe waarde koopen kon.

Dit alles is thans veranderd. Het is van algemeene bekendheid, dat de welvaart in onze Oost-Indische bezittingen verminderd is. Voornamelijk is dit het geval op Java doch ook op de Buitenbezittingen valt dit ve[rschijnsel] op te merken, hoewel misschien in minde[re] mate. Dit behoeft dus niet bewezen te worden, da[ar] niemand het tegenspreekt en daar de beraadslagingen [in] de Tweede Kamer bij de vaststelling der Begrooting va[n] Nederlandsch-Indië over het jaar 1904 hebben do[en] zien, dat het Nederlandsche volk zelfs bereid is geld [te] geven om de officieel geconstateerde économische [in]zinking der bevolking tot staan te brengen, en als h[et] kan, in voorspoed te doen verkeeren.

Niet alleen dat men al dadelijk ruim 2 millioen [als] voorschot voor diverse doeleinden heeft gegeven, de R[e]geering heeft beloofd het volgend jaar met een volled[ig] program te zullen aankomen om Indië zoo mogelijk [af]doende uit den nood te helpen.

Waaraan is echter die verminderde welvaart toe [te] schrijven? Dat dient men te weten en goed te we[ten] voor men volgens een vast plan hulp gaat verleen[en.] Want tast men het kwaad niet aan daar waar het [zijn] oorsprong neemt, dan loopt men gevaar, dat de aang[e]wende middelen niet of althans niet voldoende zull[en] baten.

De Regeering heeft dit ook ingezien, gelijk blijkt uit [het] voorkomende in de mededeelingen van staatkundigen [en] algemeenen aard van het Koloniaal Verslag over 19[03] waarin men o. a. leest.

„In verband met den zeer ongunstigen économisch[en] toestand der bevolking in de Residentie Semar[ang] is bij G. B. datum 2 Juli 1902, no. 8 eene commis[sie] ingesteld van 5 leden onder voorzitterschap van d[en] Resident den Heer P. F. Sijthoff, aan welke is op[ge]dragen het opmaken van een grondig rapport omtr[ent] de oorzaken, eerste openbaring, ontwikkeling en [den] tegenwoordigen omvang van de in dat gewest heerschend[en] waters- en voedingsnood, zoomede omtrent het nut d[er] de tot leniging van den nood, beschikbaar gestelde geld[en] gesticht en voorts het indienen van op dat rapport [ge]baseerde voorstellen, welke blijvende voorzieningen [ten] doel hebben voor die gedeelten der geteisterde strek[en] waar zonder zulke preventieve maatregelen de nood n[iet] anders dan van chronischen aard kan zijn of word[en.] Einde December 1902 heeft de commissie aan hare [op]dracht voldaan. Van het gedrukte rapport worden ex[em]plaren aan de Staten-Generaal toegezonden, hetgeen re[eds] is geschied met het algemeen verslag en de gewestel[ijke] verslagen omtrent de uitkomsten van de in Juni 19[02] bevolen zoogenaamde pauperisme enquête (zie K. V. 19[03] bladz. 81), zoomede met het, onder dagteekening [van] 28 Februari 1903, uitgebracht rapport van de in J[uni] 1902 benoemde pauperisme-commissie (zie K. V. 19[03] kolom 203 (204).

Als gevolg van het met den Gouverneur-Generaal [ge]pleegd overleg omtrent de wenschelijkheid van een [on]derzoek naar de oorzaken van de mindere welvaart [der] inlandsche bevolking, is bij G. B. datum 15 Oct. 19[02] no. 31 op Java en Madura, met uitzondering van [de] Vorstenlanden en de particuliere landerijen eene dergel[ijke] enquete bevolen onder leiding van eene hoofdcomm[issie] bestaande uit 11 leden, onder presidium van den Resi[dent] van Pekalongan den Heer H. E. Steinmetz, aan w[elke] in de eerste plaats is opgedragen een leiddraad same[n te] stellen aan de hand waarvan het onderzoek zal mo[eten] geschieden door de Hoofden van Gewestelijk Bestu[ur] bijgestaan door de hun ondergeschikte Europeesche [en] Inlandsche ambtenaren en door zoodanige andere am[b]telijke of particuliere personen, als daarvoor naar hu[nne] meening in aanmerking komen".

„Den 30 Januari 1903 diende de Hoofdcommissie [een] ontwerp-leiddraad in, die einde Maart aan de Hoof[den] van gewestelijk Bestuur is toegezonden, met verzoek [om] in overleg met de door hen te kiezen personen, die [met] hen de gewestelijke commissies van onderzoek zul[len] uitmaken, na te gaan welke wijzigingen daarin event[ueel] nog behooren te worden aangebracht".

Aldus het Koloniaal Verslag.

Zeker zal men op deze wijze vrij veel kostbaar m[ate]riaal bijeenbrengen, maar toch zijn er op die manier [van] handelen eenige bemerkingen te maken, die ik m[een] niet te mogen achterhouden.

Zijn ook de eerstvermelde commissies vrij spoedig [met] haar rapporten klaar gekomen, de enquête onder p[resi]dium van den Resident van Pekalongan Steinmetz [zal] wel zoo spoedig niet afloopen.

Het lijkt toch alles behalve bevorderlijk voor [den] spoed, dat de door de commissie vastgestelde ontw[erp-]leiddraad, nog eerst weêr eens naar Batavia moest wor[den] gezonden, om daar eene wandeling door het Dep[arte]ment van Binnenlandsch Bestuur en de Algemeene Se[cre]tarie te maken. Wist men het te Batavia beter, dan [had] men daar ook wel dien leiddraad kunnen opmaken [en] direct verzenden, zoo niet dan had de Hoofdcomm[issie] dat wel zelfstandig kunnen doen; in beide gevallen [had] men geen twee maanden behooren te verliezen.

En waartoe het dient, dat een door de hoofdcomm[issie] vastgestelde leiddraad nog weêr eens door de gewe[ste]lijke commissiën moet worden gewijzigd, is ten een[en] male onbegrijpelijk. Hoe zal het mogelijk zijn eenh[eid] in die voorgestelde wijzigingen te brengen, en had [dat] heen en weêrzenden niet vermeden kunnen worden d[oor] de gewestelijke commissiën vrijheid te geven om, beha[lve] het beantwoorden der vragen volgens den leiddra[ad] bovendien nog alles mede te deelen wat hun ter [toe]lichting noodig scheen? Dat deze vrees niet ongegro[nd] is blijkt uit een courantenbericht van enkele weken [ge]leden, waarin voorkomt dat de Resident Steinmetz [alle] Residenties van Java wil afreizen en met alle gewe[ste]lijke commissies wil spreken om éénheid in de in[te] dienen rapporten te verkrijgen.

Maar stel nu eens dat de Gewestelijke commis[sies] hun rapporten hebben ingediend en dat de Hoofdco[m]missie daaruit, natuurlijk met groot verlies van tijd, [een] résumé heeft gemaakt en hare conclusies getrokken, [dan] is daarmee de bevolking nog niet geholpen.

Want het zal een geruimen tijd duren voordat [die] omvangrijke rapporten en stukken bij de bureau[x te] Batavia en te Buitenzorg zijn bestudeerd, voor men [er] de noodige conclusies uit heeft getrokken en voor [men] een plan heeft vastgesteld, waarnaar zal worden gehand[eld.]

En dan moet dat plan met de toelichting naar [hier te] land worden gezonden en moet het hier in den sm[elt]kroes van het Departement van Koloniën en daarna [door] dien van de Tweede Kamer voor dat er eindelijk [met] helpen kan worden begonnen. En waarin zal dat help[en] dan bestaan? Denkelijk in hoofdzaak in het daarste[llen] van irrigatie en communicatiemiddelen, daar dit [de] voornaamste, zoo niet de eenige middelen zijn, waar[van] het nut en de noodzakelijkheid, afdoende op het pa[pier] kunnen worden aangetoond, wanneer zij die *voorst[ellen]* en zij die *beslissen* door zoovele geografische mijlen [en] zoovele bureaux van elkander gescheiden zijn.

Dit moet niet opgevat worden als eene oppositie te[gen] het daarstellen van dergelijke werken, integendeel gaar[ne] wordt erkend dat ze hoogst nuttig en noodzakelijk zij[n,] maar toch geloof ik dat al gaf men den inlander dade[lijk] 50 millioen voor irrigatie en 50 millioen voor commu[ni]catiemiddelen cadeau, er maar weinige personen zul[len] gevonden worden, die meenen dat daarmêe dan [ook] een nieuw tijdperk van welvaart voor de inlandsche b[e]volking zou aanbreken.

Hier wordt ook niet mêe bedoeld dat het beta[len] door Nederland aan Indië van de som, door Mr. [van] Deventer als eereschuld gequalificeerd, onnoodig zou zij[n]

het tegendeel is waar, men zou met zulk een bedrag een massa goed kunnen verrichten. Bedoeld werd alléén dat men er niet eene geheele omkeering van den economischen toestand van Java van verwachten moet, ja zelfs dat de uitwerking van de betaling dier som op de welvaart van den inlander, betrekkelijk niet zeer sterk sprekend zou zijn, wanneer zij alléén aan irrigatie en communicatie middelen werd besteed.

Ik ga nog verder en beweer dat wanneer de ± 600 millioen, die tijdens de batig-slot politiek door Nederland van Indië zijn ontvangen in Indië waren verbleven zonder daar tot werken van algemeen nut te worden aangewend, doch den Inlander in handen gesteld, deze kolossale som de welvaart van den inlander van het huidige oogenblik niet zoo zou hebben verhoogd als men van zulk een belangrijk bedrag zou verwachten, wanneer het stelsel van bestuur hetzelfde ware gebleven.

Waar eene kinderlijke weinig ontwikkelde, eenvoudige bevolking in nauwe aanraking komt met Europeesche handelaren en industrieelen, toegerust met kennis en kapitaal en met Aziatische vreemdelingen als Chinezen en Arabieren dat geboren kooplieden en handelaren zijn, daar moet die bevolking het loodje leggen en gaat haar geld langzaam maar zeker in de zakken der vreemdelingen over.

Dit is alleen te verhinderen, wanneer het bestuur alle pogingen in het werk stelt om het peil van kennis en beschaving van die bevolking op te voeren tot dat van de bedoelde Europesche en Aziatische vreemdelingen, op de wijze zooals dit bv. in Japan geschiedt, dat is o. a. door het bevorderen van het onderwijs op allerlei gebied, door het stichten van vakscholen als anderszins, maar daaraan is door ons Gouvernement weinig gedacht.

Ook heeft men instellingen bestendigd en zaken ingevoerd die het der bevolking zeer moeielijk zoo niet onmogelijk maakten zich uit dien gedrukten toestand op te heffen, ik noem o. a. de verpachtingen van belastingen en van het middel van amfioen, het invoeren en handhaven van gedwongen cultures, waarbij de bevolking niet behoorlijk beloond werd voor het werk dat zij presteerde, en het vorderen van te bezwarende heerendiensten.

Wij geven af op landen als Bali, Lombok en Atjeh en beweren, dat wij daar de beschaving en de welvaart komen invoeren, maar niets is minder waar dan dat. Juist dat wij het land voor ieder open stellen, dat wij het recht voor iedereen gelijk maken en dat wij de veiligheid van personen en goederen handhaven, maakt dat de vreemdelingen met kapitaal en kennis toegerust zich onder de bevolking kunnen vestigen en daar ongestoord hunne zaken kunnen drijven, en wie dan op den duur aan het langste eind trekt behoeft geen betoog.

Van Atjeh weet ik meê te praten en ik kan uit eigen aanschouwing verzekeren, dat toen wij daar kwamen en in de eerste jaren daarna, het een zeer rijk land was met overvloed van kostbare houten huizen en van prachtig vee, met vele visschersvaartuigen, met kostbare vischnetten van 1000 en meer guldens waarde per stuk, met overvloed van gouden en zilveren sieraden en porcelein, met schatten aan wapentuig en munitie en met millioenen aan gemunt geld.

Hoe kwam dat? Eenvoudig omdat de Atjehers geen vreemdelingen in hun land toelieten, tenzij vreemdelingen, die in beschaving en levenswijze en meestal in godsdienst huns gelijken, er niet tegen opzagen zich voor goed in het Atjehsche rijk te vestigen en zich met de bevolking te vermengen.

Deden zij dat niet dan werd er wel een middel gevonden om op een goeden dag, onder het een of ander voorwendsel, den rijk geworden vreemdeling van een misdrijf te beschuldigen en van zijne bijeen verzamelde schatten te ontlasten, gelukkig zoo hij er het leven nog afbracht. Stierf hij een natuurlijken dood, dan stelde de Vorst des lands zich dikwijls tot erfgenaam aan en zoo bleef het geld in het land.

En wilde een vreemde handelaar, gedurende zijn verblijf in een dergelijk land, ongemoeid zijn, dan moest hij een aanzienlijk gedeelte van zijne winst aan den Vorst en zijne rijksgrooten bij wijze van douceur afstaan, zoo niet dan werd hij bij voortduring door een ieder gevexeerd en was hij zijn leven niet zeker.

Niet dat ik zulke praktijken wil verdedigen of door ons Gouvernement zien nagevolgd, ik beweer alleen maar dat op die wijze het geld in het land bleef, dat de contanten, die men voor verkochte producten ontving en de kostbare stoffen, de goud en zilverwerken, die men er voor inruilde in handen van den Atjeher kwamen en bleven en dus den rijkdom van het land verhoogden.

En hoe ziet Atjeh er nu uit. Het land is door den oorlog verwoest en vernield, de veestapel is door het invoeren van vreemd besmet slachtvee nagenoeg geheel uitgestorven; de Radja van Samalanga verzekerde mij indertijd, dat hij alleen ongeveer 10.000 stuks karbouwen en koebeesten had verloren. Schepen, vaartuigen en vischnetten zijn door onze marine nagenoeg totaal vernield, het geld is besteed aan oorlogsbehoeften, die verbruikt of waardeloos geworden zijn.

Wij hebben dus de welvaart van Atjeh ten naastenbij verwoest. Zullen wij die weder doen herleven als wij het volk tot onderwerping hebben gedwongen en het daarin houden? Gedeeltelijk wel, maar in andere opzichten zullen wij dezelfde toestanden krijgen als op Java. Europeesche industrieelen en handelaren, Chineesche en Arabische kooplieden zullen zich op Atjeh vestigen en zullen een groot gedeelte van de winst, die vroeger in Atjeh bleef aan zich trekken en uit het land brengen. De delfstofrijkdom, adres de petroleum in Perlaq, zal hoofdzakelijk den vreemdeling ten goede komen en deze zal er zich mee verrijken, maar het land zal er niet beter van worden, niet omdat die vreemdeling zoo slecht is maar alleen omdat hij vreemdeling is, en het door zijne kennis en kapitaal verkregen geld niet in het land zelf verteert of doet blijven, maar het naar zijn vaderland stuurt om daar er later van te gaan leven. De ambtenaar en de officier doen evenzoo, want het pensioen, waarvan zij later in patria zullen leven, moet door het land, waar zij gearbeid hebben worden opgebracht, terwijl het elders verteerd wordt.

Het absenteïsme is dan ook de worm, die aan de welvaart van Indië en in het algemeen aan die van alle tropische koloniën van Europeesche mogendheden knaagt.

Dit wordt echter door sommigen tegengesproken. Men beweert, dat wanneer de Inlander de schatten, die de bodem van het door hem bewoonde land bevat niet te voorschijn kan brengen; hij er niet door verarmt, wanneer een ander dit doet en de winst elders verteert, maar ik betwijfel of dit juist is. Tegenwoordtg dient elk volk zijn uiterste krachten in te spannen om de concurrentie tegen anderen vol te houden, en kan het niets missen van de factoren, die tot zijne ontwikkeling en zijne welvaart moeten bijdragen. Gebeurt dit wèl, dan moeten de gevolgen ten nadeele van dat volk zich met den tijd openbaren. Ware dit niet zoo, waarom zou dan het absenteïsme in Ierland en in Friesland dezelfde slechte gevolgen hebben als wij in Nederlandsch- en in Britsch-Indië waarnemen?

Het is dan ook de plicht van een Koloniaal Bestuur om de inheemsche bevolking door opvoeding en het oprichten van instellingen van onderwijs van allerlei aard, de gelegenheid te geven zich op te werken tot den ontwikkelingstoestand der besturende natie en zelf te doen en te verdienen, wat thans door den vreemdeling gedaan en verdiend wordt.

Doch die weg is lang en de invloed van bovenvermelde toestanden doet zich dagelijks meer en meer gevoelen, want hoe is het anders mogelijk, dat er geen meerdere welvaart zou heerschen in streken waar Europeesche ondernemingen van landbouw en nijverheid gevestigd zijn? Dat de inlander in die streken een dagloon van 20 cents of daaromtrent kan verdienen, kan hem wel voor verhongeren bewaren, maar toch niet tot welvaart brengen.

Gedeeltelijk kan die invloed worden geneutraliseerd, of liever een gedeelte van den rijkdom, al is het niet het grootste gedeelte, kan in het land blijven, wanneer men zorgt dat de teelt van producten voor de Europeesche markt door den inboorling zelf voor eigen rekening geschiedt, en hij dus de opbrengst van den verkoop ontvangt en niet loonarbeider worde van den Europeeschen groot-landbouw, en wanneer men hem dan tevens, door het oprichten van scholen en instellingen van onderwijs, zoodanig weet te ontwikkelen, dat hij vele ambten en beroepen, die nu door vreemdelingen moeten worden vervuld, zelf kan waarnemen.

Ik heb reeds gezegd, dat ik niet geloof dat men Java zijne welvaart kan hergeven, wanneer men er alléén 100 millioen aan irrigatie en communicatiemiddelen aan ten koste zou willen leggen. De welvaart wordt niet door enkele dergelijke groote middelen van buiten af teweeggebracht. Zij dankt haar ontstaan aan een samenstel van ontelbare en soms telkens veranderende factoren, waarmêe rekening moet worden gehouden, wil men succes van zijn werk hebben. En die factoren schuilen voor een groot deel ook in de personen zelf, die men tot welvaart wil brengen en moeten uit hen zelf worden aan den dag geroepen en door hen zelf worden aangewend.

Daarom geloof ik niet dat eene dergelijke groote commissie als nu is benoemd het aangewezen werktuig is om aan te geven wat gedaan moet worden en om te zorgen dat het gedaan en goed gedaan worde en op dit laatste komt het vooral aan. Die commissie mist de intime en voortdurende aanraking met den inlander, die daar voor in de eerste plaats noodig is. Zij is te weinig elastisch. Wat zij eenmaal heeft voorgesteld zal voor vele jaren als officieel program dienen, waarvan zeer moeielijk zal worden afgeweken.

Het nemen van maatregelen ter bevordering der welvaart, behoeft nu niet altijd geld of veel geld te kosten. Met een weinig en zelfs zonder kosten kan er, voornamelijk op de Buitenbezittingen, waar men eene geringe bevolking en daarentegen overvloed van grond heeft, veel gedaan worden om den inlander tot meerdere welvaart te brengen en ook op Java, voor zoover mijne geringe kennis van dat land reikt, zou in die richting iets en misschien zelfs veel te doen zijn. Men moet daarbij tegen een weinig aansporing of printah-aloes niet opzien, dit is nu eenmaal iets waar de inlander moeielijk buiten kan als het nieuwigheden geldt, ook al zijn die nog zoo in zijn belang.

Leenen en schulden maken tegengaan en planten voor eigen rekening bevorderen kan niet anders dan gunstige gevolgen voor de betrokkenen hebben, en waar zij zelf dikwijls hun eigen belang zoo weinig beseffen of er zoo onverschillig voor zijn mag men in dat opzicht wel een beetje den teugel doen gevoelen.

Als illustratie van wat ik bedoel, wensch ik hier eene episode uit mijn diensttijd als Ass -Resident meê te deelen. Toen ik in 1885 als zoodanig benoemd werd voor de Ass. Residentie Gorontalo, zooals men weet een onderdeel van Menado, doch zeer ver er van af gelegen en over land zelfs niet te bereiken, vond ik bij aankomst aldaar het volk in zeer deplorabelen toestand. De armoede was bizonder groot, niet in dien zin dat de bewoners niets hadden om zich te voeden, dit was het geval niet, maar geld werd er weinig verdiend, en zoo dit al verdiend werd, moest het grootendeels worden besteed aan het betalen van genomen voorschot.

Zooals men wellicht weet leeft de bevolking daar meerendeels niet van rijst, zooals in de meeste andere streken van Nederl.-Indië, maar van maïs en daar deze op drooge velden en berghellingen, die niet kunnen besproeid worden, geplant wordt en het klimaat er nog al eens hardnekkig droog kan wezen, zoo gebeurt het dikwijls, dat men verscheidene malen per jaar moet planten, en dan dikwijls nog maar even genoeg krijgt om het jaar rond te komen en zelfs dat nog niet eens altijd. Uitvoerwaarde heeft het product niet. In elk geval, er wordt, voor zoover ik weet, niets van uitgevoerd.

Misschien ligt het ook daaraan dat de mais zeer gemakkelijk door snuitkevertjes en andere insekten wordt aangetast, zoodat, als ik mij wel herinner, de aanwezige voorraad meest in huis in den rook van het haardvuur wordt opgehangen om die insekten er af te houden.

Iets anders van belang produceerde de afdeeling niet, natuurlijk trof men er de overal in Indië bekende en verspreide vruchtboomen aan, waarvan de Kalapa in tamelijk groot aantal.

Het eenige wat Gorontalo in vroegeren tijd had opgeleverd was goud, dat uit de riviertjes gewasschen en hier en daar uit primitieve mijngangen werd verkregen. In den compagniestijd, en ook later tot 1850 toe, werd de door de bevolking verschuldigde hassil (belasting) in goud opgebracht, doch langzamerhand verminderde die opbrengst.

In dat jaar is die omgezet in eene belasting op de huisgezinnen, in den trant van die in de Minahassa, doch het kostte der bevolking steeds ontzaggelijke moeite ook maar een deel dier belasting op te brengen. Er was altijd een zeer aanzienlijk tekort loopende van een derde tot twee derden van den aanslag, Zoo was b.v.

in 1870	de aanslag	f 51.000	de opbrengst	24.000
„ 1872	„	43.000	„	13.000
„ 1873	„	35.000	„	18.000
„ 1880	„	36.000	„	21.000
„ 1883	„	34.000	„	22.000

En ondanks alle moeite gelukte het niet daarin eene gunstige verandering te brengen.

In het Koloniaal Verslag van 1870 leest men onder Hoofdstuk J. Gewestelijk Bestuur het volgende.

„Menado. De voorgenomen invoering van 's Gouvernements rechtstreeks gezag in de tot de afdeeling Gorontalo, behoorende rijkjes Gorontalo, Limbotto, Boné, Attinggola en Boalemo is volgens een onlangs genomen beslissing om finantieele redenen tot nader opgeschort. Het voorname bestanddeel der in den aanvang van 1870 voorgedragen bestuurs-organisatie was het volledig bezoldigen ten laste van 's lands kas van het districts-bestuur, zonder dat daartegenover, althans met voldoende zekerheid en binnen een aan te wijzen tijdperk, te rekenen ware op eene evenredige vermeerdering van inkomsten, een eisch die, in 't bijzonder ten opzichte van Gorontalo, niet onbillijk werd bevonden. Uit de Indische stukken toch bleek, dat de bestaande belasting van f 5 voor elk hoofd van een huisgezin veel meer dan thans zou moeten opbrengen, wanneer het inlandsch bestuur bij hare inning behoorlijk te werk ging en niet door allerlei knevelarijen de bevolking verarmde en uitputte."

„Alvorens dus aan het verlangen der radjas en rijksgrooten naar vestiging van 's Gouvernements rechtstreeks gezag in hunne rijkjes gevolg te geven, oordeelde het Opperbestuur het rechtmatig te vorderen, dat zij het Gouvernement daartoe in staat stelden door te zorgen dat eerst de belasting behoorlijk worde opgebracht. zoodat de bestuurskosten vergoed werden en door naar onze denkbeelden te besturen, dus niet te knevelen".

„Aan de Indische Regeering werd derhalve medegedeeld dat de Europeesche ambtenaren, thans reeds in Gorontalo bescheiden, zich tot taak zullen moeten stellen het inlandsch bestuur in die richting te leiden. Naarmate dit met beteren uitslag geschiedt zal te spoediger worden overgegaan tot de invoering van de gewenschte, voor een ordelijke huishouding berekende organisatie."

Kritiek op deze fraaie beslissing van het Opperbestuur zal ik maar niet leveren. Iedereen voelt wel dat hier eene geheele bevolking werd opgeofferd aan den ongemotiveerden angst om een paar guldens op de nieuwe organisatie te zullen moeten toeleggen.

Een mijner voorgangers, de nu nog levende zeer bekende en zeer verdiensteiijke Dr. F. Riedel, had getracht in den treurigen economischen toestand der bevolking verandering te brengen en wel op de volgende wijze. Hij was tot de ervaring gekomen, dat er zich in de uitgestrekte bosschen van Gorontalo zeer waardevolle vindplaatsen van „damar" een soort boomhars bevonden, welke damar voor het vervaardigen van vernissen in Europa zeer gezocht is en tamelijk hooge prijzen, soms wel tot f 30 de picol haalt. Daartoe moet zij echter fossiel zijn, dat is zij moet een zeker aantal jaren, denkelijk honderd of meer, in den grond hebben gelegen en daar dan scheikundige veranderingen hebben ondergaan, die maken, dat de daarvan bereide vernissen spoedig hard worden en niet kleven, wat het vernis van jonge damar in meerdere of mindere mate wel doet.

Hoe komt nu echter die damar in den grond? Dit geschiedt op de volgende wijze. De boomen, die deze waardevolle hars leveren schijnen daarmêe zoodanig vervuld, dat wanneer zij door ouderdom of door een andere oorzaak sterven en omvallen en door bladeren en humus worden bedekt, het hout verteert, doch de in de holten en poriën aanwezige damar zich op elkaar pakt en zich langzamerhand vereenigt tot een lichaam, dat den vorm behoudt van den boom, waarin zij besloten was; doch natuurlijk op kleinere en dunnere schaal.

Blijft de damar te lang in den grond dan verteert en vergaat zij op hare beurt ook weder; zoodat het gemakkelijk te begrijpen is, dat hoewel er veel van die fossiele damar in de bosschen van Gorontalo aanwezig is, de voorraad toch niet als onuitputtelijk kan worden beschouwd.

De Assistent-Resident Riedel nu zag in die damar een middel om de bevolking tot meerdere welvaart te brengen en moedigde op allerlei wijzen het verzamelen en uitvoeren daarvan aan.

Doch wat was hiervan het gevolg? Zoolang de vindplaatsen niet al te ver verwijderd waren en de inzamelaars dus weer tijdig tehuis konden komen was het voordeel grootendeels aan den kant der bevolking. Maar langzamerhand raakten die vindplaatsen uitgeput en moest men zich al verder en verder, ja dagreizen ver, in de bosschen begeven om goede damar te vinden.

Om zelf het noodige voor den tocht te kunnen meênemen, om zijn gezin eenig geld achter te laten was voor den inlander niets eenvoudiger dan van den opkooper, meestal een Chinees of Arabier of een handlanger van een Europeesch handelaar, een voorschot te nemen, dat met de in te leveren damar zou worden verrekend. En nu ziet men van zelf de gevolgen.

Bleef er eerst nog een overschot over voor den verzamelaar; naarmate hij zich verder en verder in de bosschen moest begeven en dus langer wegbleef en meer voorschot noodig had werd het overschot kleiner, om op het laatst slechts een nadeelig saldo over te laten.

Leverde dus de exploitatie voor den inlander geen voordeel meer op, de nadeelen er aan verbonden waren nog grooter, doch kwamen eerst later aan den dag.

Door zijne vele en lange afwezigheid van huis, raakte hij aan een zwervend leven gewend en leerde zich van alle gemakken en geriefelijkheden spenen. Naar zijn huis keek hij niet meer om en naar zijne aanplantingen van vruchten andere boomen en naar zijn vee en pluimgedierte evenmin.

Zijn, uit hout en bamboes netjes en goed opgetrokken huis verviel. Hij maakte zich een hutje in het bosch, zijne familie kwam bij hem wonen en zoo was het, dat, toen ik begin 1885 mijne eerste reizen door de afdeeling maakte, ik in kampongs van 100 huizen er geen 10 aantrof, die onderhouden en bewoond waren, terwijl de rest half of geheel tegen den grond aanlag, alsof er een cycloon of aardbeving had gewoed.

De schuld hiervan lag niet bij den heer Riedel. Hij was te verstandig en hij hield te veel van den inlander, om hiervoor geen stokje gestoken te hebben, wanneer hij die treurige gevolgen van de damar exploitatie had gezien. Doch zooals het gaat, hij was overgeplaatst voor deze zich zoo deden gelden, en zijne opvolgers trokken zich van de bevolking weinig of niets aan, dan wel zagen geen kans daarin verandering te brengen.

Hier kwam nog bij dat de Hoofden hoog en laag geen tractement of vaste inkomsten kregen. Behalve dat zij de beschikking hadden over zeer talrijke heerendienstplichtigen, hadden zij recht op $\frac{1}{10}$ van alles wat landbouw, veeteelt en vischvangst den inlander opleverde. Dit werd in natura door de mindere hoofden verzameld en voor een gedeelte aan de hoogere hoofden overgedragen. Hoeveel misbruik van deze instelling werd gemaakt, hoe vexeerend en belemmerend voor handel en verkeer, zal wel niet behoeven te worden aangetoond en toch was het resultaat, dat zelfs de hoogste hoofden een armelijk bestaan leidden.

Ook het Gonvernement kwam bij dezen staat van zaken te kort en was zulks al sinds vele jaren het geval, gelijk u gebleken is uit de zooeven gegeven cijfers en uit de jeremiade van het Koloniaal Verslag over 1870. De pogingen van den heer Riedel hadden op dit gebied ook geen merkbare verbetering te weeggebracht.

In overleg met de in Gorontoalo dienende controleurs, de heeren G. A. Sedee en A. van Senden, wien evenals mij deze staat van zaken ter harte ging, trachtte ik daarin verandering te brengen.

Ik besloot dit te doen, wel na eigen onderzoek en aanschouwing, maar zonder er hoogere autoriteiten, zelfs niet mijn Resident in te kennen, daar ik wel begreep, dat zoo die er in gemengd werden, de bezwaren en tegenwerpingen zoo groot en zoo velen zouden zijn, dat het plan er noodwendig onder begraven zou worden.

De fout, en het is een groote fout, ligt m. i. in dit opzicht bij onze te zeer gecentraliseerde inrichting van bestuur, die maakt dat wil men iets ten nutte of ten voordeele der bevolking tot stand brengen, men dadelijk tegen allerlei bepalingen optornt, die op zichzelf wel heel rationeel zijn, maar die maken, dat alle initiatief verlamt, omdat men opziet tegen den berg geschrijf waar men door heen moet, hetgeen met zooveel tijdverlies gepaard gaat, dat wanneer men ten lange leste dan ook eens zijn zin mocht krijgen, men in den regel al op het punt staat overgeplaatst te worden en wat er van dergelijke plannen terecht komt, wanneer niet de ontwerper, maar iemand anders, die gewoonlijk geheel andere inzichten heeft, ze moet uitvoeren behoef ik u niet te zeggen.

En in het onderhavige geval waren de wijzigingen en veranderingen van zoo ingrijpenden aard, dat niet alleen alle Indische autoriteiten maar zelfs de Staten-Generaal er aan te pas moesten komen, namelijk waar het gold de verandering in de belasting, die van de bevolking zou worden gevorderd.

Maar Gorontalo was ver van Menado en nog verder van Holland. Er kwam slechts eens in de maand een boot van de N. I. Stoomvaart-Mpij., doch die kwam over Menado maar keerde niet over Menado terug, of omgekeerd, zoodat de Resident daar nimmer gebruik van kon maken om Gorontalo te bezoeken; en daar hij ook geen Gouvernementsstoomer bezat, omdat deze op Atjeh gebruikt werden, dreigde er van dien kant voor mij weinig gevaar.

En ik had te Batavia eenigen tijd besteed aan het inzien der omvangrijke correspondentie over de invoering van direct gezag in Gorontalo, waarover men al van 1850 doende was zonder tot een resultaat te kunnen komen. Altijd waren er autoriteiten, die het ontraadden, dan de Ass.-Resident, dan de Resident, dan de Gouverneur-Generaal dan het Opperbestuur. Een staaltje heb ik U zooeven er reeds van doen hooren, ik wil er nog alleen bijvoegen dat de lezing dier stukken mij wee om het hart maakte en ik van stonde aan besloot om, zoo het mij mogelijk bleek, de knoop door te hakken.

Zooals gezegd begon ik om in gezelschap der contrôleurs het geheele land door te trekken, alle kampongs te bezoeken en met alle hoofden en ook met verschillende leden der bevolking over de zaken te spreken en merkte ik al spoedig dat niemand met den tegenwoordigen staat van zaken volkomen tevreden was. De hoogere Hoofden niet, omdat zij ondanks alle moeite en aanmaning toch maar weinig inkomsten kregen, de mindere hoofden niet, omdat zij voortdurend in touw moesten zijn om de tienden der bevolking in te zamelen en aan die hoogere hoofden af te dragen, en de bevolking evenmin daar de kampongs ontvolkt waren en de weinige achterblijvenden dus, door allerlei vorderingen van heerendienst als anderszins, dubbel gekweld werden, terwijl de afwezigen in de bosschen en op de bergen, geen minder treurig bestaan leidden en er toch niet rijk van werden, integendeel hoe langer hoe meer in schuld kwamen bij de opkoopers.

Nadat dit alles goed was opgenomen werd eene zielentelling gehouden, ingericht volgens het model, dat meen ik in der tijd door den Resident Wallandt in Benkoelen de Lampongs en Palembang is ingevoerd, en waardoor men, zonder veel schrijfwerk, nauwkeurig kan zien het aantal huizen waaruit een dorp bestaat, het aantal en den naam der volwassen mannen in elk huis wonende, het aantal vrouwen, het aantal kinderen beneden de 16 jaar, gescheiden in jongens en meisjes, de voornaamste bezittingen der bevolking als vee, rijstvelden, klapperboomen of andere kostbare boomsoorten enz. Ook bleek er uit, wie dorpshoofd en dorpsgeestelijke waren, en wie hunne helpers, zoodat men een kort maar vrij volledig overzicht had van den staat van een dorp; daar ook aanteekening werd gehouden van hen, die wegens ziekte, ouderdom, gebreken enz., van heerendienst of belasting, waren of dienden te worden vrijgesteld.

Zij die met mij in dergelijke streken gediend hebben zullen beseffen welk een inzicht men door dergelijke registers, die elk jaar op nieuw worden gecontroleerd en bijgewerkt, in den maatschappelijken toestand van land en volk krijgt en hoe men, alleen op deze wijze toegerust, met ernst, en zekerheid verandering en verbetering kan aanbrengen.

Er kwamen dan ook bij die volkstelling grappige zaken aan het licht. Zoo waren er kampongs, waar het meerendeel der mannelijke bewoners tot het dorpsbestuur of de dorpsgeestelijkheid behoorde. Niet omdat in die dorpen zooveel te besturen was of omdat de bewoners zoo godsdienstig waren, maar alleen omdat zij op die wijze vrijgesteld waren van belastingen, heerendiensten en andere heffingen. Daar de districtshoofden deze aanstellingen verleenden, kon men zich wel voorstellen hoe weinige hunner vele aangetrouwde familieleden in de lasten der overige bevolking deelden.

Uit die volkstelling konden belangrijke conclusies worden getrokken. Er bleek uit, dat wanneer elk werkbaar man, een behoorlijk getal hoofden en geestelijken uitgezonderd, eene belasting van f 5 betaalde en er geen ongemotiveerde vrijstellingen werden toegelaten, er een bedrag binnen zou komen, waarvan niet alleen de Gouvernementsbelasting ten volle kon worden betaald, maar dat er nog een voldoend bedrag overschoot om behoorlijke bezoldigingen aan de districts- en onderdistrictshoofden uit te keeren. Als ik mij wel herinner beliepen die tractementen voor de districtshoofden of marsaoleh's van f 75 tot f 175 smds er voor de onderdistrictshoofden van f 25 tot f 50. En dan zou er nog een overschot zijn van ± f 5000; namelijk als er geen of slechts een onbeduidende achterstand zou worden geconstateerd.

Alle heerendiensten voor de hoofden te verrichten, en dat waren er niet weinig daar sommigen 20 en meer menschen per dag hadden, alle verplichte leveringen, alle tienden van veld en boomvruchten, van veeteelt, vischvangst en handel in een woord alle belemmeringen en alle vexaties, konden dan met een slag worden afgeschaft.

Aan hoofden en bevolking werd een en ander in talrijke vergaderingen en besprekingen medegedeeld en uitgelegd en hun aangetoond, dat door het aanslaan van allen, die tot nu toe ongemotiveerd vrijstelling hadden genoten, het te innen bedrag ruimschoots voldoende zou zijn om alles te dekken, zoodat tegenvallers nagenoeg niet denkbaar waren, dat het verschil in aanslag tusschen hoofden van huisgezinnen en werkbare mannen niet groot was, daar, bij de vroege huwelijken der Gorontalezen, een ongetrouwd man 16 of 17 jaar eene zeldzaamheid was, zoodat uit dien hoofde arme huisgezinnen niet in slechter conditie kwamen dan vroeger.

Ook werd hun voorgehouden en hierop wensch ik vooral den nadruk te leggen, dat, nu zij van alle banden zouden worden bevrijd, zij het zelf in de hand hadden, zich tot betrekkelijke welvaart, in elk geval tot een zorgenvrij bestaan op te werken, en dat zij daarom ten eersten weer in de kampong moesten gaan wonen, in een eigen huis van behoorlijke afmetingen en van nette inrichting en op goede houten stijlen gebouwd, en niet in een bamboekrot, waarin soms 3 à 4 familiën bij elkaar huisden; dat zij dan bij hun huis den noodigen aanplant van mais moesten aanleggen, zoodat hun levensonderhoud in gewone omstandigheden verzekerd was; dat zij om aan geld te komen tot betaling der belasting niet meer uitsluitend moesten rekenen op de damar, maar dat elk hunner op zijn erf nabij zijn huis moest aanleggen aanplantingen van gewassen, geschikt voor de Europeesche markt en, goede en kwade jaren door elkaar, een opbrengst leverende van minstens f 25, waarvan dan de belasting van f 5 gemakkelijk kon worden betaald en de resteerende f 20 tot eigen gebruik aangewend.

Als zoodanig gewas werd hun voor alles aangeraden den klapperboom, die eenmaal geplant en vruchtdragend, minstens f 0.50 per boom 's jaars oplevert. Gelijk men weet vereischt deze boom bijna geen onderhoud noch verzorging hoewel een paar maal in het jaar schoonmaken natuurlijk een goeden invloed uitoefent. Zelfs behoeft men de vruchten niet te plukken, daar deze afvallen als zij oud genoeg zijn.

Al wat men nu te doen heeft is de vruchten te verzamelen en te openen en het vruchtvleesch in groote stukken te snijden en dat in de zon te drogen. Het verkregen product, copra genoemd, wordt grif tegen f 7 a f 8 de

ADVERTENTIËN.

Postzegelverzamelaars.

Vraagt mijn **RECLAME CATALOGUS** (Januari 1903) die U gratis en franco wordt toegezonden.

H. W. M. M. BRANS, Rotterdam.

Philatelistisch Bureau. — Geldersche Kade 12.

Voor elke afwijking van den normalen haargroei wende men zich om **kosteloos advies** tot den Hofkapper

Justman Jacob

Korte Poten 40, 's-Gravenhage.

R. E. J. Zieck en Zoon,

KLEEDERMAKERS,

Franklinstraat 92, Den Haag.

Leveren KLEEDING NAAR MAAT

van solide stoffen en billijken prijs.

Atelier voor nette reparatiën.

Kleederen die goed gekeerd kunnen worden, worden als nieuw afgeleverd.

Eduard Pelger,

MAGAZIJN VAN

HEERENHOEDEN en PELTERIJEN

Prinsestraat 39,

's-GRAVENHAGE.

FIGUURZAGEN

is een leerzaam tijdverdrijf.

Houtsnijden

is even interessant, doch over het algemeen beoefenen de Dames liever de

Houtbrandkunst.

Alle benoodigdheden voor deze schoone liefhebberijen leveren **SINDERAM & Co.**, *Huidenstraat* 28 en 33, Amsterdam.

Vraag prijscouranten s. v. p.

„SIMPLEX"

FRANS ERNST,

Buitenhof 1, 's-Hage.

„Sport en Spel"

„Schaatsen".

A. PUTMAN CRAMER,

Gedipl. Piano-onderwijzeres.

Obrechtstraat 122. Den Haag.

Bij de Uitgevers-Maatschappij

HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG

te 's-Gravenhage

is verkrijgbaar:

AANTEEKENBOEK

voor betaalbaar gestelde

COUPONS en DIVIDENDBEWIJZEN.

Prijs 40 cent.

Het *Weekblad voor Incourante Fondsen* van BROEKMAN en HONDERS schreef hierover.

Door de Uitgevers-Maatschappij „Het Gemeenschappelijk Belang" is uitgegeven een „Aanteekenboek" voor betaalbaar gestelde Coupons en Dividendbewijzen, waarin de bladzijden per maand, Januari—Decemb. volgen, met 8 hoofden ter invulling van de benaming der effecten, nominaal bedrag der stukken enz., alles tusschen staande lijnen. Voor verschillende aanteekeningen van effectenbezit is zulk een register zeker nuttig en de prijs van f 0.40 wel waard.

Th. A. A. SIMONIS

34 Groenmarkt.

DEN HAAG over de Prinsestraat.

Ledikanten, Spring- Kapok- en Paardenharenmatrassen, etc.

in GROOTE KEUZE,

BILLIJKE PRIJZEN en SOLIDE QUALITEIT.

Opvoeding.

Bij eene fam. te 's-Hage, die jaren in Indië was (oud Recht. Hoofdambt.) kunnen **1** of **2 Indische kinderen** worden opgenomen. Uitstekende voeding en verzorging en toezicht op de studie verzekerd.

Brieven fr. letter O, bureau van dit blad.

L. Boellaard,

oud-leerling van het Amsterdamsche en Leipziger Conservatorium, beveelt zich beleefd aan voor **viool, theorie** en **ensemblelessen** etc. **Matige condītiën. Zeer goede referenties.**

Adres REGENTESSELAAN 202.

Firma H. G. J. L. MEIJNERS.

Effecten- en Algemeen-Assurantie-Kantoor.

's-Gravenhage, Heemskerckstraat 20.

TE KOOP.

HEERENHUIS met Tuin.

Te bezichtigen CONRADKADE 60, 's-Gravenhage.

G. van Poeteren,

Cand. Notaris te 's-Gravenhage,

Laan van Meerdervoort 134.

Correspondent der

's-Gravenhaagsche Maatschappij ter Verzekering tegen Brand- en Zeegevaar, van 1835.

Sluit verzekeringen tegen Brand- en Zeegevaar.

Pension Büchner.

Laan van Meerdervoort 189,

hoek PERPONCHERSTRAAT, Den Haag.

Logies te bespreken per maand, week en dag.

J. A. DE GRUIJTER,

Obrechtstraat 196, hoek Reinkenstraat, Den Haag.

GROOTE SORTEERING

Vulkachels, Insluithaarden, Calorifers, Salamander Kachels, Gashaarden en Kachels en Tegelkachelplaten.

„DE KOLENMIJN."

Vraagt Prijs-Courant.

EERSTE KWALITEIT

Engelsche en Belgische Anthraciet en Cokes.

N. BOVELANDER voorheen Ph. v. d. Berg.

Kantoor: Prins Hendrikstraat 167.

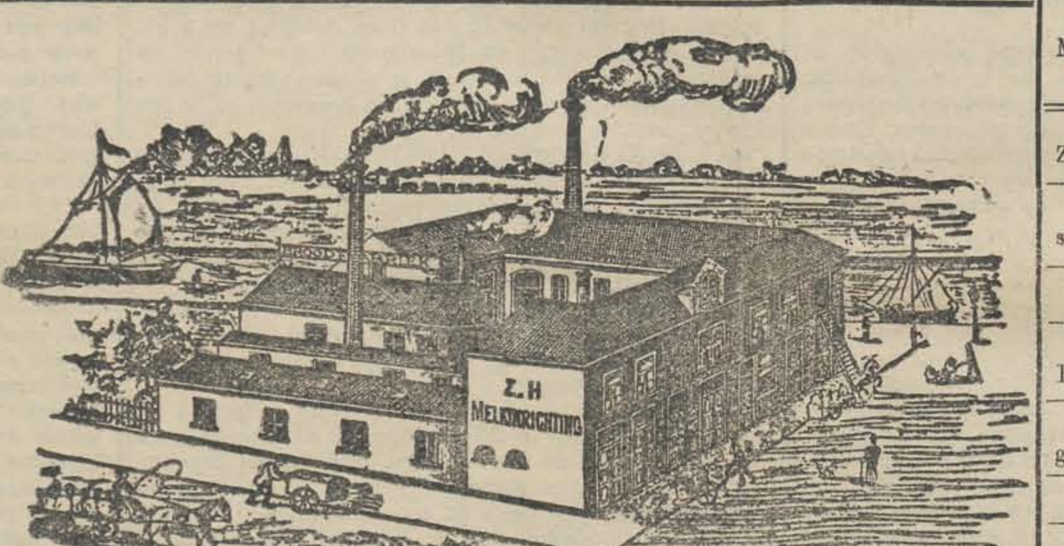
SIEGEL-PIANINO.

„Zie beoordeelingen van binnen- en buitenlandsche autoriteiten, Musici en Technici."

HOOFDAGENTSCHAP v. Nederland, Nederl.-Indië, België en Zuid-Afrika,

EERSTE NEDERL. MAATSCHAPPIJ tot Fabr. en Inv. van Muziek-Instrumenten,

voorh. D. ANSINGH en Co., Zwolle.

De Zuid-Hollandsche Broodfabriek,

Waldorpstraat b/d Rijswijksche Weg,

heeft haren **snellen bloei** te danken aan het leveren van heerlijk brood bereid uit de ZUIVERSTE GRONDSTOFFEN.

Speciaal adres voor

Zoet Roggebrood en Bruinbrood.

In December wordt 15 pCt. uitgekeerd, welk dividend gewaarborgd is.

Lambert Waterreus,

Sumatrastraat 279, b/d Bankastraat, Den Haag.

TELEPHOON 1447.

Importeur van Indische Ingrediënten voor de Rijsttafel.

Goela aren, Mie, Soe-oen, Ketan, Kemirie, Kloeak, Gandaria en Rebong assin, Roode visch, Ketjap Bentings Bombaij's ducks, Samballans, Boemboe's, Guava, Gebroken Mie **20 cts.** de 5 ons (tijdelijk), Geraspte Klapper.

V. WOERKOM'S Nieuwe Jams en Vruchten op eigen sap (onovertrefbaar).

AGENTEN.

In onderstaande plaatsen worden agenten gevraagd tegen hooge provisie voor de exploitatie van

HET KOLONIAAL WEEKBLAD.

Br. fr. met opgave van tegenwoordige betrekking aan het bureau van dit blad, dat gaarne nadere inlichtingen verstrekt.

Amsterdam, Apeldoorn, Arnhem, Breda, Groningen, Leiden, Nijmegen, Rotterdam, Utrecht en Zutphen.

Wederom ontvangen de zoo gunstig bekende en alom geroemde

RONDDRAAIENDE Achterlappen,

welke scheefloopen der **HAKKEN** onmogelijk maken.

MIDDELKOOP'S Schoenmagazijn,

Korte Houtstraat 1, Den Haag.

Wacht U voor minder kwaliteit namaaksels.

OPRUIMING

van Gas-, Petroleum- en Amerikaansche Vulkachels

tegen veel verminderde prijzen.

ENGLEBERT-COLINET, Filiaal Noordeinde 190a.

Speciale Inrichting voor Indische Families.

RAJAH-THEE

de **Nationale Thee** bij uitnemendheid is een product van **Nederlandsch-Indië.**

Overal verkrijgbaar à f 1.50, f 1.25, f 1.— en f 0.80 per pond, in pakken à 4, 2, 1 en 1/2 ons.

Luxe-blikken à 2 1/2 ons 75, 60 en 50 cts.

RAJAH-THEE wordt des namiddags geschonken in den winkel van „Boeatan" Plaats.

BRAND-APPARATEN

der nieuwste vinding, van de eenvoudigste tot de meest complete.

Groote voorraad Fijne Houtwaren.

TENZER'S VLOEIBARE VERF voor Hout, Gobelin, Fluweel, enz.

TENZER, Oude Molstraat 15, Den Haag.

Eenigst speciaal Magazijn. Geen goedkooper adres in Binnen- of Buitenland.

Vereeniging OOST en WEST.

Afdeeling 's-Gravenhage.

Aan het **Bureau Laan van Meerdervoort 195,** zijn van **10—12** en van **2—4** uur inlichtingen te bekomen omtrent de volgende personen die werk zoeken.

Men kan die inlichtingen ook per brief vragen aan den Secretaris der 3de Commissie den heer G. C. A. DE WITT, *de Perponcherstraat n°. 93.*

Een Dame die lessen geeft in Noorsch, Zweedsch, Duitsch en Italiaansch.	Een Heer voor Corrector aan eene drukkerij.
Eene Dame voor Juffrouw van Gezelschap of lectrice.	Twee Dames voor waarnemen van een huishouden en naar Indiën gaan.
Een bekwame linnennaaister.	Twee Dames om bejaarde dame gezelschap te houden.
Twee jonge Dames die als Gouvernante of Bonne naar Indië willen.	Een Dame zoekt plaatsing als Stenograaf, ook voor les geven.
Twee geg. Ind. militairen voor oppasser, geldophalen enz.	Twee Dames om met eene familie op reis te gaan; waarvan de ééne Hollandsch, Duitsch, Fransch en Engelsch spreekt, hebben veel gereisd.
Vier Dames voor pianolessen.	Eene Juffrouw voor Depôthoudster.
Een Heer voor administratieve betrekking of magazijnmeester.	Twee gew. O.-I. ambt. voor adm. betrekking.
Twee Dames voor het maken van uitzetten (eene te Leiden).	Eene Dame v/h maken van fijne handwerken.
Eene Dame voor onderricht in fröbelen (heeft diploma).	Twee jonge Meisjes om als kinderjuffrouw mede naar Indië te gaan.
Een gep. off. reeds eenige jaren in Indië werkzaam geweest, voor adm. betrekking.	Eene dame voor het verplegen van eene zieke dame.
Eene baboe wenscht met eene familie naar Indië terug te gaan.	Een geg. Ind. korpl. schrijver voor adm. betrekking.
Eene andere baboe, die hetzelfde vraagt, om te Marseille of te Genua aan boord te komen.	Eene Dame voor Zanglessen.
	Eene vrouw van middelbaren leeftijd tot assistentie in eene kleine huishouding.

De 's-Gravenhaagsche Boek- en Handelsdrukkerij voorheen Gebr. Giunta d'Albani.

Bijblad
VAN
HET KOLONIAAL WEEKBLAD
No. 46,
Donderdag 28 Januari 1904.

picol door Chinesche en Europesche handelaren opgekocht.

Het te verrichten werk kon door de vrouw en kinderen van het huisgezin, die nu niets verdienden, worden gedaan en kostte niets. Alles was dus zuivere winst. Alleen had men te zorgen voor behoorlijke bijplant, doch daar de klapperboomen wel 50 jaar en meer oud worden was dit een zaak, die, hoewel er op gelet moest worden, toch niet bizonder presseerde.

Wilde men andere gewassen voor de Europesche markt, waarvan men meer voordeel verwachtte, planten, dan was men daarin vrij, mits men kon aantoonen, dat de aanplant groot genoeg was, en het jaarlijksch product van dien aard, dat men kon verwachten er f 25 van te maken. Daar de grond van Gorontalo meestal laag en onvruchtbaar of steil en steenachtig is, werd de klapperboom aangeraden en aanbevolen; daar deze nagenoeg overal in de lage streken goed groeit, en men slechts een aantal van 50 vruchtdragende klappers behoeft te bezitten om van een inkomst van f 25 's jaars in contanten zoo goed als zeker te zijn.

Voorts werd bij wijze van prentah aloes gelast dat per huisgezin een zeker aantal kippen en waar dit kon, eenden moesten worden gehouden; daar deze beesten hun eten zelf zoeken en niets aan onderhoud kosten, terwijl de eieren, en de beesten zelf een aanzienlijke voedings en marktwaarde vertegenwoordigden.

Voor het aanschaffen van jonge plantklappers en andere gewassen, als die gevraagd werden, werd de hulp van het bestuur toegezegd.

Nadat dit alles in menigvuldige besprekingen aan de bevolking was voorgehouden en uitgelegd en door de hoofden en de bevolking eenparig goedgekeurd en aangenomen, besloot ik met 1 Januari 1886 de nieuwe belastingregeling in te voeren en tevens het wederopbouwen der kampongs met nette huizen, het aanplanten van klapperboomen en het houden van pluimgedierte met kracht door te zetten.

Zulks geschiedde, zonder dat zich ook maar één stem van protest verhief of iemand zich tot den Resident wendde met bezwaren tegen de nieuwe orde van zaken en daar men in die streken met anonyme brieven en klachten zeer spoedig bij de hand is zegt dit heel veel.

Ongelukkig werd ik in Juni 1886 plotseling benoemd tot Ass.-Resident van Deli, maar ofschoon de nieuwe regeling nog slechts 6 maanden gewerkt had kon men toch al van een volledig succes spreken.

De Gouvernements hassil, berekend naar de netto-opbrengst van den aanslag van het vorige jaar n.l. op ± f 29000 was reeds geheel geïnd, een ongehoord feit in de annalen van Gorontalo en bovendien was er reeds zooveel geld meer ontvangen, dat de tractementen der hoofden tot November verzekerd waren, terwijl het geen twijfel leed, dat het resteerende ook grootendeels zou binnenkomen en er na betaling van alles, nog ongeveer f 3000 zou overschieten, die in overleg met de hoofden zouden worden gebruikt voor hulp aan de bevolking tot het bekomen van plantklappers en voor communicatiemiddelen, vooral bruggen, waarvoor het Gouvernement eenvoudig geen geld gaf.

Vele vervallen huizen in de kampongs waren door nieuwe vervangen en daar het bij elkaar hokken van drie en vier familiën in kleine bamboekrotten niet werd toegelaten, verrezen er verscheidene geheel nieuwe kampongs. Het aantal nieuw geplante klapperboomen bedroeg bij mijn vertrek, als ik mij niet bedrieg, reeds meer dan 200.000.

Ik nam bij mijne overplaatsing een afschrift mede van alle noodige stukken en van alle regelingen zooeven beschreven, waaruit duidelijk bleek wat bedoeld en gedaan was en welke resultaten er aanvankelijk reeds verkregen waren en maakte, daarvan voorzien, een generale biecht bij den toenmaligen Directeur van Binnenlandsch Bestuur den heer van Vleuten. Deze hoorde mij welwillend aan, maar zeide na afloop gekscherend dat ik eigenlijk op staanden voet uit 's lands dienst ontslagen moest worden, daar ik in al de attributen mijner superieuren en zelfs in die van de 2e Kamer der Staten-Generaal was getreden. Hij vond de zaak op zichzelf blijkbaar goed, maar achtte het noodig een Inspecteur van Binnenlandsch Bestuur, den heer Heijting, derwaarts te zenden, wiens rapport naar ik later van ter zijde vernam gunstig luidde en die al mijne regelingen onveranderd goedkeurde.

Het eenige wat hij veranderde, en dit was m. i. geen gelukkige greep, was dat hij aan de kamponghoofden, die nu niets anders genoten dan tien procent collecte loon van de hassil, toestond 15 dagdiensten 's jaars van elk hunner onderhoorigen te vorderen. Dit acht ik een groote fout, daar eene dergelijke, dwingende bepaling onder het vroegere régime niet bestond en zij nu ongetwijfeld weer aanleiding geeft tot de knevelarij en het uitputten van de bevolking, 't welk ik met een slag had afgeschaft. Beter ware het geweest elken werkbaren man f 1 meer te laten betalen en dit geld aan de kamponghoofden te geven, dan door een achterdeurtje binnen te laten, hetgeen de voordeur was uitgejaagd.

Het Koloniaal verslag van 1888—1889 uit zich op bladz. 18 over deze zaak als volgt:

In de Gorontaleesche landschappen, waar sedert jaren buiten den rijksbestierder ter hoofdplaats Gorontalo geen radja's of rijksgrooten meer in functie zijn, daar hunne achtereenvolgens opengevallen plaatsen opzettelijk onvervuld waren gelaten, in verband met de nog steeds in beraad gebleven kwestie der invoering van 's Gouvernements rechtstreeks bestuur aldaar is het zelfbestuur dientengevolge in handen gekomen van de „marsaoleh's" of districtshoofden.

Die toestand leidde tot vele misbruiken en in 1885 nam de toenmalige Ass.-Resident het initiatief tot het ontwerpen van verschillende regelingen om aan die misbruiken, waaronder de Gorontaleesche landschappen steeds meer en meer achteruitgingen, een einde te maken.

Die regelingen hadden betrekking op het inwendig bestuur der districten, op verschillende kampongbelangen, op de bewerking van sawah's en tuinen en het onderhoud van wegen, op de heffing van de hassil en van eene geldelijke vergoeding aan de hoofden, op de heerendiensten enz. Nadat de Ass.-Resident en de controleurs zich overtuigd hadden, dat de regelingen de instemming van de groote meerderheid der belanghebbenden wegdroegen, werd op 1 November 1885 eene vergadering van alle hoofden en geestelijken der afdeeling belegd, waarin het noodige werd besproken en op schrift gesteld. In eene den volgenden dag gehouden groote openbare vergadering werden daarop de regelingen afgekondigd en sedert zijn ze overal waar de omstandigheden het toelieten met goed gevolg ten uitvoer gelegd.

Op eene in het voorjaar van 1887 in de Gorontalesche landschappen ondernomen inspectiereis, vond de Resident den algemeenen toestand, onder de werking der gewijzigde orde van zaken, reeds merkbaar verbeterd. Ook verklaarden de hoofden met de ingevoerde veranderingen tevreden te zijn en hare bestendiging te verlangen".

Die Resident was mijn voorganger geweest op Gorontalo en ik zelf was, zooals gezegd, reeds in 't laatst van Juni 1886 van Gorontalo vertrokken, zoodat deze getuigenissen wel geloof verdienen.

Verder vindt men nog in 't Koloniaal verslag van 1889 op bladz. 187 het onderstaande.

„Ingevolge de in 1885 getroffen voorloopige voorzieningen, welke tot voorbereiding moesten dienen van de in Juli 1889 plaats gehad hebbende invoering van Gouvernements rechtstreeksch bestuur in Gorontalo, werd met 1 Januari 1886 de hassil in gemelde landschappen op nieuwen voet geregeld.

Met toepassing van die voorloopige regeling heeft b.v. de aanslag over 1887 bedragen f 55417. Hiervan kwam ten bate van het Gouvernement f 29.350, zoodat bij volledige inning der belasting ter verdeeling onder de districtshoofden, als schadeloosstelling voor het gemis der door hen afgeschafte pantjendiensten en heffingen in natura, moet zijn overgebleven f 26027".

Voor het Gouvernement is het zeker geen slechte speculatie geweest. De bezoldiging der Hoofden bedroeg in den beginne ongeveer f 20.000. Wel is die later eenigszins verhoogd, en zijn er door bezoldiging van schrijvers meerdere kosten op gevallen maar daarentegen steeg de geïnde hassil aanmerkelijk. Uit de Koloniale verslagen der betrekkelijke jaren blijkt dat b. v. bedroegen.

in 1890	de aanslag	f 66.000	de opbrengst	58.000
1891	„	69.000	„	70.000
1894	„	84.000	„	81.000
1897	„	84.000	„	76.000
1898	„	86.000	„	86.000
1899	„	88.000	„	84.000
1900	„	91.640	„	71.745
1901	„	91.050	„	71.729

Ik heb u dit verhaald om u te doen gevoelen, dat al mogen goede irrigatie en communicatiemiddelen zeer gewenscht zijn om in meer ontwikkelde streken de welvaart des volks te vermeerderen, er bij achterlijke, indolente en dikwijls onder slecht of verkeerd inlandsch bestuur levende inlanders inmenging van het Europeesch Bestuur en zelfs wat zachte dwang noodig is, wil men, ten minste in afzienbaren tijd, resultaten verkrijgen. Niet dat ik zoo'n liefhebber van dwingen ben, ik zou liever zien dat men met leering en leiding hetzelfde doel bereikte, doch weinigen zijn daarvoor maar vatbaar en daarom duurt het te lang.

Bovendien waar het, na de noodige voedingsmiddelen in de eerste plaats, geldt zulke tastbaar voordeelige zaken als het aanplanten van voor de Europeesche markt benoodigde producten, het houden van pluimvee en dergelijke, meen ik dat een weinig prentah aloes niet alleen geen kwaad kan maar zelfs beslist noodig is. Men late den inlander vrij in de keuze van het gewas en in de wijze van aanplant, mits de opbrengst grif verkoopbaar zij en hem ongeveer f 25 per jaar kunne opleveren; rade en helpe hem bij het verkrijgen van bibiet enz. maar eische, dat hij een zekere hoeveelheid als minimum plant.

Wanneer dit algemeen met ernst werd nagestreefd dan zou het er op de buitenbezittingen, waar grond in overvloed is, en elk daarvan feitelijk zooveel nemen kan als hij wil om te beplanten, spoedig geheel anders uitzien.

De handel zou door het beschikbaar komen van meer producten voor de Europeesche markt een grooter vlucht nemen en de bevolking zou spoedig een, in vergelijking van thans, aanmerkelijker staat van welvaart genieten, daar elk gezin zou kunnen rekenen op een vast bedrag aan contanten, verkregen uit producten, waar van de cultuur weinig omslag vereischt.

En zulke cultures zijn er zeker nog genoeg te vinden. Ik noemde reeds de klapper en wil hier ook wijzen op de rameh, waarvoor thans een nieuw procedé is uitgevonden, zoodanig dat de afgestroopte en gedroogde bast tot elke kwantiteit in Indië zal worden opgekocht om dan verder in Holland voor de verwerking te worden gereed gemaakt.

Ook wensch ik nog te vermelden de Katjang tanah. waar men in Europa olie uit maakt en de pinang noot. In de eerste jaren van mijn verblijf op Atjeh kwamen daar jaarijks 5 á 6 groote driemasters uit Bengalen met Bengaalsche gezagvoerders en bemanning, die de pinangnoten der Atjehers opkochten, en wel in den vorm van rijpe oude pinang, als half rijpe pinang en als half doorgekapte jonge pinang. Deze schepen werden met dat product geheel vol geladen; wat een aanzienlijke waarde representeerde. Het werd in Britsch-Indië gebruikt bij het sirih kauwen en ook bij het verwen en lêerlooien. Waarom hoort men nooit iets van dergelijken handel op Java of op onze andere buitenbezittingen, waar toch ook genoeg pinang groeit. Zou het ook zijn omdat onze bepalingen op de kustvaart den handel der inlanders belemmeren en dooden.

Ook op Java zou met een systeem als hierboven vermeld nog vrij wat te bereiken wezen; hoewel daar het probleem door overbevolking en gebrek aan grond moeielijker wordt. Dat zijn zeker wel de grootste bezwaren, waar men op Java mee te kampen zal hebben. Wanneer de bevolking elk jaar met ± een half millioen toeneemt en nu reeds meer bedraagt per vierkante mijl dan in België, het meest bevolkte land van Europa, terwijl er op industrieel gebied door den inlander, zooal iets dan toch altijd maar een zeer bescheiden dagloon te verdienen valt, en dat niet eens voor velen, daar er eigenlijk maar eene groote industrie, dat is het fabriceeren van suiker, bestaat, dan moet dat spaak loopen even als dit nu al gebeurt in Britsch-Indië, waar met tusschenpoozen van enkele jaren millioenen en millioenen menschen van honger sterven, niet omdat er geen eten is, maar omdat zij geen geld hebben om het te koopen. Wie daaromtrent iets wil lezen, dat hem het hart zal doen ineenkrimpen, neme de artikelen van Pierre Loti in de Revue des Deux mondes van 1 en 15 Januari 1903 bladz. 240 en vlgg:

Hij beschrijft daar hoe honderden en duizenden uit de omliggende streken naar de groote steden stroomden om daar, op straat liggende, den hongerdood te sterven, dikwijls met het hoofd geleund tegen de zakken graan, die op de markt ten verkoop lagen opgestapeld. Alleen het fatalisme en de gedweeheid van den Oosterling, kan eene verklaring van dergelijke toestanden geven, maar waar het ook gebeure, het blijft een schande voor de natie onder wier bestuur zoo iets voorvalt.

En toch vrees ik dat ons in de toekomst iets dergelijks op Java te wachten staat, want gesteld eens dat het mogelijk ware op Java diverse groote industrieën ik spreek niet van handwerk of kunstnijverheid, te vestigen, dan nog zouden daar tientallen van jaren mee gemoeid zijn en in dien tijd zou de bevolking zoo toegenomen zijn, dat toestanden, als nu in Britsch-Indië, ook bij ons alledaagsch zouden kunnen zijn geworden. Wat in de Residentie Samarang verleden en voor verleden jaar gebeurd is geeft daarvan al een voorproefje.

Tegen die overbevolking zouden m. i. alleen twee middelen kunnen worden aangewend, dat is beperking van het kinderental of emigratie op groote schaal. Maar het eerste strijdt tegen de godsdienstige opvattingen van het volk en eene inlandsche vrouw acht het bovendien eene schande als zij geene kinderen heeft, en het tweede kost schatten van geld, dat niet beschikbaar is en vereischt medewerking van het volk, die ook niet gemakkelijk te verkrijgen zal zijn. Toch was dit laatste middel te probeeren, daar wij op Sumatra en Borneo onbewoonde vruchtbare streken hebben, die nog wel eene bevolking vijfmaal grooter dan die van Java zouden kunnen velen, zonder overbevolkt te wezen. Men zou misschien kunnen beginnen met het déporteeren van alle inlandsche paupers naar streken buiten Java, die door hen zouden kunnen worden gekoloniseerd op de wijze als dit in Nederland in Frederiks-oord geschiedt.

(Wordt vervolgd.)

Opmerkingen en Beschouwingen uit Indië,

AANGEBODEN DOOR

K. H. H. VAN BENNEKOM.

I.

De Mentawei Eilanden.

De vreemdeling of de „baar", op reis naar Indië met een mailboot van de Maatschappij „Nederland" of van de Rotterdamsche Lloyd — thans, helaas, slechts per laatstgenoemde lijn (*)— ziet bij Straat Siberoet de eerste kenteekenen van land, behoorende tot ons schoon Indische-eilandenrijk.

Het zijn de eilanden Siporah en Siberoet, deel uitmakende van de Mentawei-groep.

„Wat zijn dat voor eilanden?" vraagt de nieuweling aan den oudgast . . . . Een schouderophalen zal veelal slechts diens antwoord zijn.

En werkelijk, hoe beschamend ook voor ons, die zoo prat zijn ons de tweede koloniale mogendheid te noemen, een ander antwoord is haast niet te geven. Wij weten nagenoeg niets van deze eilanden, nauwelijks een steenworp-ver van de kust van Sumatra gelegen, en trots onze drie-eeuwen-oude heerschappij over deze gewesten Het is bedroevend, maar waar! Het binnenland? — Terra incognita. De kustlijn?— Ten deele nog met stippels aangegeven. De bevolking?— Slechts de weinige exemplaren, met wie onze ambtenaren op hunne sporadische tochten in aanraking komen, zijn ons oppervlakkig bekend. De taal?— Een vraagteeken.

Ge ziet het, lezers, onze kennis van deze eilanden is niet bijster groot, en het weinige, dat wij weten is, behalve wat von Rosenberg, Maass, e. a. geschreven hebben, hoofdzakelijk afkomstig van inlandsche bron, namelijk van Maleische zeevarenden, die voor rekening van handelaren van den vasten wal van Sumatra met zeilvaartuigen de gemeenschap onderhouden tusschen Padang en enkele kustkampongs op de Mentawei- of Pagei-eilanden, welke laatste benaming bij die zeevarenden meer burgerrecht heeft dan de eerste.

Behalve den *djoeroemoedi* of inlandschen stuurman, heeft elk vaartuig een *djoeroebassa* of tolk. Uit deze inlandsche tolken worden de tusschenpersonen tusschen het Gouvernement en de eilandbewoners gerecruteerd. Over het algemeen staan die tolken op een alles behalve hoog zedelijk peil. Waar eigenbelang en wrok over ondergane of vermeende tekortkomingen belangrijke factoren zijn, ligt het voor de hand, dat op vertolkingen van dergelijke lieden niet te veel gebouwd mag worden. Meer dan waarschijnlijk is het, dat deze, absuluut niet te controleeren, tolken de rechtstreeksche oorzaak zijn geweest van ons *échec*, eenigen tijd geleden.

In dezen toestand zal intusschen eerlang verbetering komen door het zich vestigen te Sikakap van den zendeling Lett. Deze legt zich met veel ijver toe op het aanleeren van het Mentaweisch, waarbij hem de woordenlijst van von Rosenberg als handleiding waarschijnlijk van veel nut zal zijn. In den heer Lett zal het Gouvernement met der tijd een betrouwbaren tolk hebben . . . voor weinig geld. Voor weinig geld! Voorwaar een niet te verwerpen voordeel voor onze huidige kruidenierspolitiek, en dat wij, kruideniers, een dergelijke goedkoop buitenkansje niet versmaden, hebben wij getoond door fluks ook het eiland Engano aan des heeren Letts zorgen op te dragen. De bevolking van dat eiland is namelijk aan het uitsterven, voornamelijk wegens het groote sterftecijfer bij bevallingen. De aanstaande moeder wordt steeds geheel aan haar lot in een primitief hutje overgelaten en niemand, die verder naar haar omkijkt, alvorens zij met den nieuw geborene in het huisgezin wedergekeerd is. De te Sikakap gevestigde zendeling zal daarin voortaan verbetering dienen te brengen. *Mein Fiscus* — o, pardon, ik bedoel: *mein Liebchen — was willst du noch mehr?* Een zendeling, tevens tolk, tevens bestuursambtenaar, tevens geneesheer-verloskundige, en dan bijna nog geld toe! Ik vind het een groot verzuim, dat men nog geen speciale Fiscus-Ridderorde ingesteld heeft om de bezitters van fiscus-breinen te beloonen, die dergelijk geniale-fiscale voorstellen kunnen baren. Me dunkt, dat er genoeg financieele kruideniers . . . . . ik bedoel financieele specialiteiten—hoe kan ik mij toch zoo afschuwelijk verschrijven!- zijn, die voor dusdanige koninklijke onderscheiding in aanmerking komen. Denk maar eens aan hen, die groote landskassen in beheer geven aan schamel betaalde commiezen of klerken, of aan nagenoeg voor de eer dienende, waarnemende kantoorchefs postbeheer met geldelijke verantwoordelijkheid opdragen, of inlanders met hongerloonen, belasten met de innig van in- en uitvoerrechten. Ja, het komt wel eens voor dat groote kasdiefstallen plaats hebben, zooals onlangs weer te Solo, of dat postwaarden zoek raken, of dat de rechercheman zijn onvoldoend betaald oog digtknijpt bij het inklaren, maar wie op dergelijke kleinigheden ziet, is een kniesoor, watblief?

Al schrijvende komen twee gedachten bij mij op, „Da's niet veel", zult ge zeggen. Zeer juist, maar wat het geval nog onaangenamer maakt, is dat zij bovendien met elkander in strijd zijn.

Het eerste denkbeeld, en hiermede doe ik een gooi naar de fiscus-orde, is om het voorstel te doen te Sikakap een tolkantoor te openen. Er zijn verschillende soorten van gezagsvestiging, weet U? De Engelschman doet dat door vlaghijsching en vrijhavens, de Duitscher door invoering van dienstplicht, de Franschman met een caféconcert, de Amerikaan door een zendelingstation met een school, de Spanjaard door het bouwen van een klooster met kerk, wij, Hollanders, doen dat liever door fiscaliteit. Onzen veel zijdigen honorairen ambtenaar zou ook het baantje van ontvanger der in- en uitvoerrechten, buiten bezwaar van den lande kunnen worden opgedragen.

Maar, en dit is mijn tweede gedachte, zou, bij ons op Mentawei gevolgd stelsel, de zuinigheid niet de wijsheid bedriegen? Blijkbaar is geen rekening gehouden met het feit dat de heer L. in dienst staat van zijn genootschap in Duitschland, dat hij buitenlander is, dat hij dus zijn standplaats kan verlaten, zonder dat het Gouvernement er iets aan kan doen. In elk geval in de mogelijkheid groot, dat wij van daag of morgen het weer zonder adviseur-honorair zullen moeten stellen, en dan staat Mentawei weer even ver van ons af als het altijd geweest is. En dat zou toch meer dan jammer zijn, want werkelijk, deze eilanden verdienen in alle opzichten onze aandacht.

Al zijn de kusten nog niet allen opgenomen en in kaart gebracht, toch weten wij dat er prachtige baaien aangetroffen worden, o. a. de Veeckensbaai en de baai van Silabalaba, alwaar de grootste oorlogschepen een veiligen ankergrond vinden.

De bevolking wordt op 15000 tot 25000 zielen geschat. Zij komt in uiterlijk meer overeen met de bewoners van het noordelijk gelegen eiland Nias, dan met de Maleiers van Sumatra. De overlevering zegt ook, dat de stammoeder eene dochter was van een Niasschen radja, welke vorstendochter tezamen met een varken de eenige overlevenden waren van een op het onbewoonde Siberoet gestrand vaartuig. Dochter en varken stapten in het huwelijksbootje, en uit deze vreemdsoortige echtverbindtenis zouden dan de Mentaweiers gesproten zijn. Deze legende is wel kenschetsend voor het lage peil, waarop deze lieden staan. Onze westersche beschaving is dan ook nog niet tot hen doorgedrongen. Kleeding is hun nagenoeg onbekend en bestaat hoofdzakelijk uit een stuk boomschors of katoen om de lendenen geslagen. Lichaam en gelaat zijn gewoonlijk getatoueerd. Hunne wapenen bestaan uit lans en pijl (vergiftigd) en boog, terwijl zij zich op de jacht ook van een blaasroer bedienen. Geld kennen zij niet. Zij drijven uitsluitend ruilhandel, waarbij ijzeren *ladings* en *blioengs* eenigszins de rol van ruilmiddel vervullen. Met landbouw houden zij zich bijna niet, met veeteelt in het geheel niet op. Sago is hun voornaamste voedsel, benevens wat de vischvangst en de jacht hun opleveren.

De voornaamste uitvoerprodukten zijn: *rotting*, *nipabladeren* (voor dekblad van de inlandsche sigaretten) en *damar*, waarvan het eerste verreweg het belangrijkste is. Deze rotting is zeer gewild op de Europeesche en Amerikaansche markten, wegens hare uitstekende eigenschappen. Zij wordt te Padang in den handel gebracht door Maleische kustvaartuigen, toebehoorende aan Chineesche en Maleische handelaren. Vroeger werd de rotting door de Mentaweiers in bundels geleverd aan de landingsplaats dier kustvaartuigen, doch thans zijn de handelaren van den overwal veelal verplicht door eigen volk de rotting, tegen betaling van een zekeren cyns, te laten snijden en vervoeren. Deze handel is niet zonder gevaar, want overvallingen door de eilandbewoners komen veelvuldig voor, en reeds vele Maleiers hebben er het leven bij ingeschoten. Vermeld dient evenwel te worden, dat deze laatsten gewoonlijk zelve de oorzaak zijn van een dergelijk gewelddadig optreden. Zooals boven reeds gezegd zijn de Maleische opvarenden niet altijd van het beste allooi, waardoor bedriegerijen nog al eens voorkomen. De Mentaweiers nemen daarop op hunne manier wraak, waarvan vaak andere vaartuigen het slachtoffer worden, indien de bedrieger, zooals gewoonlijk het geval is, zich tijdig uit de voeten heeft weten te maken.

Dergelijke overvallingen, met doodslag als gevolg, worden meestal niet eens ter kennis van het Bestuur te Padang gebracht, deels, omdat de overlevende Maleiers zich van eigen schuld bewust zijn, maar hoofdzakelijk, omdat zij toch weten, dat het Gouvernement niet bij machte is dergelijke gewelddadigheden te straffen . . . . Wel mogen wij fier zijn op ons prestige als groote koloniale mogendheid!

Ja, wij hebben wel eens een vuist gemaakt, en dat is nog niet lang geleden, en het treurige fiasco, dat wij daar gemaakt hebben, is zeker niet in staat geweest ons prestige bij den inlander te verhoogen. Wat was het geval?

Er waren weer eenige Maleiers vermoord en goederen geroofd, en nu kwam de Regeering tot de overtuiging, dat het toch niet langer aanging om dergelijke daden straffeloos te laten begaan. Er moest maar eens pootig opgetreden worden!

Dat zaakje moest maar eens opgeknapt worden door een ambtenaar van het Binnenlandsch Bestuur met een der o! zoo betrouwbare tolken, als adjudant, of beter nog gezegd, als Hooge Regeeringscommissaris . . . Ik zeide immers reeds, dat zoo'n tolk eigenlijk *de* man is?

Had men nu maar menschen gezonden met brillen op, dan ware het doel misschien bereikt geworden, want een bril is voor den Mentaweier het symbool van alle gezag.

Een mop, die bril, wat? — Neen, toch niet, want een halve eeuw of zoo geleden vestigde zich op een der Mentawei-eilanden een Engelschman met een bril op. Hij dreef aldaar handel, fungeerde zoo wat als geneesheer, waarbij hij spoedig het vertrouwen der bewoners won, zoodat hij in een korten tijd zoo goed als radja was. Die Engelschman met zijn bril moet nog steeds met eerbied in de herinnering voortleven.

Hoe 't ook zij, voor een bril was niet gezorgd, en ook niet voor controle van den tolk, die in opdracht had den geweldenaren eene boete op te leggen en eenige vaderlijke vermaningen toe te dienen. Hoe de man zich van zijn taak kweet, is onbekend, maar wel werd de boete niet betaald en deze bestond slechts uit een paar varkens en eenige kippen, enfin zaken van heel weinig beteekenis, zelfs voor de financieele draagkracht van de kampong in kwestie.

De vraag is gewettigd: of aan de eischen van het Gouvernement ook niet voldaan zou zijn geworden, indien wij een goeden tolk gehad hadden?

Men had A gezegd, maar was o, zoo bevreesd B te zeggen. Wat moest men nu doen, Leiden was voor de zooveelste maal in nood. Het liefst had men de zaak maar blauw-blauw gelaten, maar dat kon men toch met goed fatsoen niet doen. In elk geval liet men veel kostbaren tijd verstrijken, en ik geloof, dat onze Mentaweiers niet eens meer precies wisten, hoe de vork in den steel zat, toen een gouvernementsvaartuig — een dier fiere zeekasteelen, die ons met trotsch doen terugzien naar de tijden van Tromp, de Ruyter en zoovelen anderen — met eene expeditionnaire kolonne aan boord, als een dreigende, gemaliede vuist voor de eilanders zichtbaar werd.

Een ultimatum werd gesteld. Een ultimatum van eenige uren voor een Oostersch volk!

Het verloop is bekend. Onze troepen werden met pijlen beschoten, wat met eenige salvoos beantwoord werd. Eene overhaaste weder-inscheping. Alles in orde gemaakt voor een terugtocht, vóór het invallen van den avond, want die *Wilden* zijn zulke rare lui, weet u? Zij konden het eens in hun hoofd krijgen het voor eene expeditie uitgeruste stoomschip, bij nacht, te beklimmen en af te loopen- En tegen dergelijke eventualiteiten zijn onze gouvernementsstoomers niet opgewassen. Dus maar gauw er vandoor. In der haast een paar prauwtjes bemachtigd — Piet Hein en collegas brachten immers ook wel vijandelijke vloten op! — en dan met zege belâan naar Padang terug!

Victorie werd er aan den wal geroepen, en niet zuinig ook. Maar zou dat aan den Sumatra- of aan den Mentawei-wal geweest zijn?

Op welke wijze had ons dit fiasco bespaard kunnen worden? Ik ben, nòch staatsman, nòch krijgsoverste, maar toch geloof ik, dat met meer politiek beleid en eene betere, zij het dan ook wat duurder, uitgeruste expeditie ons succes volmaakt zou geweest zijn.

Nog is het niet te laat. Men beginne er een bekwaam controleur te vestigen met eene compagnie infanterie, gedetacheerd van het garnizoen te Padang en periodiek afgelost. Verder stelle men ter beschikking van den controleur een gouvernementsstoomer, terwijl een of meer flotilleschepen voor eenige maanden aldaar gestationneerd worden om weerbarstige strandkampongs in bedwang te houden. Men vermijde zooveel mogelijk bloedvergieten, maar bepale zich

*) Ik gebruikte het woord „helaas", omdat door de te kwader ure gesloten overeenkomst met de Regeering, de mailbooten der Maatschappij „Nederland", voortaan Padang niet meer zullen aandoen. Door de nieuwe dienstregeling wordt wel een deel van onze overzeesche bezittingen bevoordeeld (Atjeh), maar ten koste van een ander deel (Sumatra's Westkust), terwijl zij den lande komt te staan op niet minder dan driemaal honderdduizend gulden.

in hoofdzaak om met beleid en geduld de bevolking tot rede te brengen, waarbij gramofoon, draaiorgel, electrisch licht, vuurwerk, luchtballon goede diensten kunnen bewijzen; het zijn groote kinderen, moet men denken, en het beste is hen te imponeeren, zooals men dat kinderen zou doen. Moet ook straf toegepast worden, dan beginne men de vischvangst te beletten. Verder moeten de kusten in kaart worden gebracht, het land opgenomen, land- en waterwegen aangelegd en verbeterd worden.

Het zal zeker eenigen tijd duren, alvorens op die wijze de weerbarstige kampongs gepacificeerd worden, maar met takt en geduld zal men verder komen aan met geweld. De geldelijke gevolgen zullen ook niet bijzonder groot zijn, in elk geval onze kruideniersdraagkracht niet te boven gaan.

Waren de Mentawei-eilanden eene Engelsche bezitting, dan zou zeker onze bovenbedoelde gebrilde, of een andere Engelschman, al lang eene Chartered company opgericht en zich zelf tot Radja uitgeroepen hebben, en de onbekende en onherbergzame eilanden zouden voorzeker eene bloeiende nederzetting zijn.

Chartered companies kennen wij evenwel niet en behoeven wij ook niet te hebben. Het gezag moet in handen blijven van het Gouvernement, en indien eenmaal er een geregeld bestuur gevestigd is en rechtszekerheid verkregen zal zijn, dan zal zich van zelf aldaar wel eene landbouw- tevens handelsvennootschap vestigen om de producten te ontginnen en met een dienst van kleine stoomschepen de gemeenschap onderhouden tusschen de eilanden onderling en met Padang.

Het voornaamste produkt zal voorloopig *rotting* zijn, die nu reeds overvloedig voorkomt en die, door oordeelkundige bijplanting, een onuitputtelijke bron van inkomsten zal opleveren. Als andere voortbrengselen komen in aanmerking: *hout*, dat in groote hoeveelheden en van fraaie hoedanigheid aanwezig is, *damar*, *kokosnoten*, *nipa*, *sago*, enz.

Of wij die nieuwe periode van verlichting en vooruitgang spoedig zullen zien?

Velen betwijfelen het, maar ik ben in dat opzicht meer optimistisch gestemd, want gaandeweg valt op te merken dat wij in Indië onze krenterige politiek verlaten zullen en dat onze huidige bestuurders inzien dat wij met onzen tijd mede moeten gaan, dat het meer dan tijd geworden is om uit onzen indischen dut te ontwaken.

Ja, Indië was ingedut, schuld van het moederland, door alle gezag te willen centraliseeren, door de ingezetenen van Indië, nog steeds als onmondigen te beschouwen.

De wind waait nu gelukkig uit een gunstigeren hoek. Dat hij ook ten goede moge komen aan de zoo zeer en zoo lang verwaarloosde buitenbezittingen, waarvan de Mentawei-eilanden een onderdeel vormen!

October 1903.

NASCHRIFT.

Het bovenstaande schreef ik te Cairo. Toen was mij de zending naar Mentawei van een flotillevaartuig nog niet bekend. Sedert las ik dat de opgelegde boete ten volle betaald is geworden. Of het doel nu bereikt is, n.l. de eilandbewoners te overtuigen dat zij verkeerd doen om hunne medemenschen te vermoorden? Ik betwijfel het. In elk geval is omtrent dit punt geen zekerheid te krijgen, indien onze tolk niet behoorlijk gecontroleerd is geworden. Wie weet op welke arglistige en voor onzen nationalen trots kwetsende wijze hij de als boete betaalde zaken van de bevolking los gekregen heeft.

v. B.

Wij hebben dit stuk, hoewel het reeds eenige maanden geleden geschreven werd, toch geplaatst, omdat het de land- en volkenkunde onzer lezers vermeerdert. Even als bij alle ingezonden stukken, blijven echter de denkbeelden en voorstellen geheel voor rekening van den schrijver.

R. C.

Een moskee te Amsterdam.

Het is Dr. A. A. Fokker, die in een ingezonden stuk in de *Nieuwe Courant* dat denkbeeld bepleit, waarvoor hij o. a. aanvoert, dat thans jonge lieden uit onze bezittingen voor hun opvoeding naar Kaïro gaan, van waar zij dan, niet bepaald als vrienden van ons bestuur en van de Hollanders, naar hun land terugkeeren, hetgeen, daar bewuste jongelieden allen van aanzienlijke afkomst zijn, te meer moet worden betreurd.

De heer F. is overtuigd, dat, indien niet de vrees der inlandsche ouders gewettigd ware, dat hun kinderen bij opvoeding in Nederland door het totaal gemis van een gelegenheid voor het waarnemen hunner godsdienstplichten, als volkomen vrijdenkers, die alle godsdienst van zich afgeschoven hebben, in hun land zouden terugkeeren, met name de Javaan, die niet veel sympathie gevoelt voor al wat Arabisch is, zijn kinderen niet naar Kaïro, maar naar Nederland zou zenden.

Het bedehuis zou te Amsterdam moeten komen, dat volgens den schrijver de beste gelegenheid voor inlandsche jongelui uit Oost-Indië biedt om er hun opvoeding te voltooien. Aan het bedehuis zou een vereenigingslokaal met een voor moslims ingericht restaurant en een clublokaal verbonden moeten worden. De benoodigde fondsen zouden, meent schrijver, spoedig door belanghebbenden zelve bijeengebracht worden. Er schijnt echter bij dezen de vrees te bestaan, welke door den heer F. geenszins gedeeld wordt, dat onze huidige christelijke regeering de oprichting van een moskee in ons land niet zou gedoogen.

Beter een opvoeding, waarbij de voorschriften van den mohamedaanschen godsdienst in acht genomen worden, dan een van volkomen godsdienstloosheid, meent de heer F., die ook nog even in herinnering brengt, dat er in het christelijk Engeland, te Londen, een moskee werd gebouwd.

Wij meenen, dat er niet veel tegen dit denkbeeld zal kunnen worden aangevoerd, welks verwezenlijking er toe zal kunnen bijdragen om de betrekkingen tusschen Oost en West, tusschen den inlander uit onze indische bezittingen en ons land te verbeteren.

Dr. A. A. Fokker heeft o. i. een goed werk gedaan door op dit middel te wijzen.

v. H.

INGEZONDEN.

De opleiding van Inlandsche Ambtenaren op Java.

Over de opleidingscholen voor Inlandsche Ambtenaren, de vroegere hoofdenscholen, werd op den 19den Januari jl. in het Indisch Genootschap door den Heer Mr. M. S. Koster, leeraar aan de opleidingschool te Bandoeng, eene hoogst interessante lezing gehouden, getuigende van ernstige studie en groote belangstelling in zijn werk en zijne leerlingen.

Uit de verslagen in dag- en weekbladen heeft de in deze materie belangstellende lezer kennis kunnen nemen van den hoofdinhoud van Mr. Koster's rede.

Daaruit zal hem gebleken zijn, dat de redenaar over het algemeen ingenomen is met den omvang, de richting en de resultaten van het onderwijs op de opleidingscholen en slechts enkele wijzigingen wenschelijk acht.

Aangezien de rede van den Heer K. binnenkort in druk zal verschijnen en de Redactie van het K. W. in het nummer van 21 Januari jl. het voornemen heeft te kennen gegeven om die rede in haar blad te bespreken, zal ik mij hier bepalen tot eene nadere uiteenzetting van het door mij ter vergadering geopperde bezwaar, tegen eene door den spreker gewenschte belangrijke uitbreiding van de opleidingscholen, ten einde eerlang alle aanstaande inlandsche ambtenaren een cursus aan zulk eene school te kunnen doen doorloopen.

De positie en de bezoldiging van de inlandsche ambtenaren van lageren rang, schrijvers, mantri's, zelfs van de adjunct-djaksa's en onderdistrictshoofden is niet van dien aard, dat ontwikkelde jongelieden van goeden huize, die een degelijke, betrekkelijk kostbare opleiding hebben genoten en zich eene ernstige en langdurige studie hebben getroost, daarin een gewenschte toekomst zouden zien.

Gesteld nu dat alle of nagenoeg alle inlandsche ambtenaren gediplomeerden van de opleidingscholen waren, dan zou slechts een klein gedeelte van hen het kunnen brengen tot districtshoofd (wadana), gegeven de verhouding van het aantal dier hoofden tot dat van de ambtenaren van lageren rang.

Als wij kundige en ontwikkelde inlandsche amtbenaren verlangen, dan moeten wij hen een behoorlijke toekomst kunnen verzekeren en dat zal slechts mogelijk zijn, als de lagere rangen toegankelijk blijven voor niet gediplomeerden. Deze zullen dan in de lagere rangen vormen wat men het „blijvend gedeelte" zou kunnen noemen, terwijl de gediplomeerden van de opleidingscholen slechts gedurende betrekkelijk korten tijd in de lagere rangen dienst doen en bij gebleken ijver en geschiktheid voor de hoogere ambten in aanmerking komen.

Daarom komt het mij wenschelijk voor, dat de inlandsche ambtenaren bij het B. B. in twee categoriën of klassen worden verdeeld, een 1e klasse bestaande uit de bezitters van het diploma *B* van de opleidingschool of van een H B S. met 5jarigen cursus en een 2e klasse, waartoe dan alle anderen zouden behooren.

Bij zulk eene regeling zal eene belangrijke uitbreiding van de opleidingscholen niet noodig zijn en voorkomt men dat er een klasse ontstaat van teleurgestelde en dus ontevreden menschen, die niettegenstaande hunne kennis en ontwikkeling, jaren lang en misschien wel hun geheele leven in ondergeschikte betrekkingen werkzaam moeten blijven.

Ook uit een billijkheidsoogpunt schijnt het wenschelijk, jongelieden die niet in de gelegenheid zijn of in de termen vallen om de opleidingscholen te bezoeken, of wier ouders de kosten daarvan niet kunnen dragen, in de gelegenheid te stellen langs anderen weg een bescheiden plaats in het corps inlandsche ambtenaren te veroveren.

Deze behooren echter slechts bij uitzondering, b.v. in geval van buitengewone ijver en geschiktheid of wegens overwegende politieke redenen voor de hoogere rangen in aanmerking te komen.

In zijn repliek verklaarde de heer Koster zich met het denkbeeld van eene verdeeling van de inlandsche ambtenaren in twee categoriën niet te kunnen vereenigen.

De financieele positie van de lagere inlandsche ambtenaren behoorde belangrijk verbeterd te worden, maar hij achtte het wenschelijk, dat alle ambtenaren ook de lagere rangen doorloopen en daarin geruimen tijd werkzaam blijven.

Gelegenheid tot dupliek kon wegens het late uur niet worden gegeven. Was dat het geval geweest, dan zou ik den Heer Koster hebben geantwoord: dat wij rekening hebben te houden met de *bestaande* financieele positie van de lagere inlandsche ambtenaren en niet mogen anticipeeren op eene mogelijke belangrijke verbetering daarvan.

Eerst die verbetering en dan de uitbreiding van de opleidingscholen Men kan wel zeggen, dat die verbetering niet uit kan blijven, maar dat is wel eens meer gezegd van verbeteringen, die ten slotte toch uitbleven.

Tegen de vervulling van de lagere ambten door de gediplomeerden van de opleidingscholen heb ik allerminst bezwaar, maar zooals ik reeds hierboven zeide, dan toch zoo kort mogelijk nl. niet langer dan noodig is om grondig te leeren wat een schrijver en een mantri te doen hebben en om te weten wat men later als chef aan zulke ambtenaren kan opdragen.

Bij eene bezoldiging zooals de schrijvers thans genieten, zijn zij er nog slechter aan toe dan toen zij leerlingen van de opleidingscholen waren.

Zooals de heer v. Benthem v. d. Berg (oud-resident der Preanger-Regentschappen) ter vergadering terecht opmerkte, een inlander die den geheelen vijfjarigen cursus aan eene opleidingschool heeft doorloopen en dus pl. m. 18 jaar oud is, wil, als hij tot schrijver wordt benoemd, in het huwelijk treden en het is niet mogelijk dat een gezin bestaande uit 2 à 3 personen van pl. m. f 20 's maands leeft, wel te verstaan als de man is inlandsch ambtenaar, zijn stand moet ophouden, zich behoorlijk moet kleeden en misschien een rijpaard houden. Het gevolg zal zijn, dat de ouders van zulke ambtenaren, ook al hebben zij het niet breed, hunne zoons moeten bijspringen en dat is dan toch zeker geen gewenschte toestand, die in elk geval niet te lang mag duren.

Maar zelfs indien de financieele positie van de schrijvers en mantri's belangrijk werd verbeterd, dan is dat nog niet voldoende om aan kundige en ontwikkelde inlanders een menschwaardig bestaan te verzekeren. Inlanders zijn even eerzuchtig als wij, zelfs geloof ik dat zij het in dat opzicht nog van ons winnen.

Nu is de positie, vooral van den inlandschen schrijver, verre van schitterend. Hij is niet alleen de secretaris van den wadana of assistent-wadana maar tevens diens factotum, duvelstoejager en de positie van den mantri is al niet veel beter. Het onderscheid bestaat voornamelijk hierin, dat den schrijver alle mogelijke baantjes *in* de districts- of onderdistrictshoofdplaats worden opgedragen en aan den mantri, *daarbuiten*.

Is het nu wel wenschelijk, kundige ontwikkelde inlanders lang in zulke ondergeschikte betrekkingen werkzaam te doen blijven. Waartoe dient dan die kennis en die ontwikkeling, als zij niet in staat zijn zich in veel korter tijd op de hoogte te stellen van hun dienstwerk dan onontwikkelden en wat is dan hunne belooning voor eene langdurige en ernstige studie.

Ik zie niet in waarom wij voor inlanders, bij benoeming en promotie, een geheel anderen weg zouden moeten volgen dan bij Europeanen.

In bijna alle takken van dienst, zoowel in het Moederland als in de koloniën vallen twee categoriën van ambtenaren of officieren te onderscheiden, in verband met voorafgaande studiën en examens: controleurs en posthouders, bureau-ambtenaren met diploma groot- of klein ambtenaarsexamen, luitenants en onderluitenants, ingenieurs en opzichters.

Voor het werk van een inl. schrijver is een hooge trap van kennis en ontwikkeling dan toch zeker geen vereischte en het zal zelfs in het belang zijn van een goede vervulling van de lagere ambten, als men daarvoor heeft een klasse van „blijvers", menschen die door jarenlange werking voor *hun* dienstwerk zeer geschikt kunnen worden.

Voor zulk werk is een hoog peil van kennis en ontwikkeling dikwijls eerder een na- dan een voordeel.

Hoogst bekwame menschen zijn voor administratief detailwerk niet zelden geheel ongeschikt.

Bij het onderzoek naar de wenschelijkheid van alles wat wij voor den inlander willen doen, dienen wij ons te stellen op zijn standpunt en ons dan af te vragen of het inderdaad in *zijn* belang is.

Wie zullen gebaat zijn met eene egalisatie van alle of bijna alle inlandsche ambtenaren, door het bezit van een diploma van een opleidingschool als eisch voor benoembaarheid te stellen? Noch de gediplomeerden, want hunne kansen op bevordering zullen daardoor belangrijk verminderen, noch de niet-gediplomeerden, want aan hen wordt de weg afgesneden om inlandsch ambtenaar te worden.

In elk geval is uitbreiding van de opleidingscholen veel minder noodig, dan b.v. vermeerdering van het aantal inl. lagere scholen op Java en Madoera, waar men thans slechts gemiddeld één gouvernementsschool op elke 100000 zielen telt, betere voorbereiding van de leerlingen der kweekscholen voor de praktijk van het onderwijs door speciale onderwijzers aan de leerscholen (externenscholen) en uitbreiding van het ambachts- en landbouwonderwijs.

J. HABBEMA.

Uit O.-Indische bladen.

De toekomst van den handel in Atjeh.

Aan de *Atjeh-brieven* in de *Deli-Ct.*, thans over oeconomische belangen handelende, ontleenen wij het een en ander over den handel van Atjeh in de toekomst, dat in ons weekblad zeker wel eene plaats verdient.

Groot-Atjeh verbonden met de residentie Sumatra's Oostkust door het peperland en naar het tabaksland is de droom der Nederlanders, die zeker wel vervuld zal worden, al moet het bergtraject Seulimoen-Keudé Breue nog aangelegd worden en al is men slechts tot Idi met de exploitatie gevorderd.

De aanlegdienst van de Atjehtram gaat nu reeds naar Bajan over.

Moeielijkheden van financieelen en technischen aard, (o.a. verschil van smal- en breedspoor van Atjehtram en Delilijnen) staan nog te wachten, doch zullen volgens den schrijver wel overwonnen worden. Vooral thans wordt dit een eisch, nu hoogstwaarschijnlijk op een niet ver meer verwijderd tijdstip Tamiang (en ook Singkel op de westkust) bij Atjeh zal getrokken worden.

Dit is vooral gewenscht, omdat de afvoerwegen van de tot Atjeh behoorende Gajo- en Alaslanden door het Tamiangsche voeren. Voorstellen, om Pangkalan Brandan via Koeala Simpang met Langsar te verbinden, zijn reeds in bewerking; Seroeway zou dan in verband met de scheepvaartregeling voor den algemeenen handel gesloten worden, de Langsarbaai zou dan de haven van Tamiang worden.

De handel van Atjeh zal eene toekomst hebben. Waar Penang bij het begin der Atjeh-oorlogen den handel van Oleh-leh tot zich trok en deze plaats, waarheen eertijds door de macht van den Sultan de meeste producten van Atjeh werden gevoerd, als handelsvestiging achteruit deed gaan, daar is thans de beurt aan Sabang en wellicht in de toekomst aan Langsar, om aan Penang een deel van haren doorvoerhandel te ontnemen.

Moge eenmaal alle producten van Sumatra's Oostkust en Atjeh uit nederlandsch-indische havens op de wereldmarkt gebracht worden en ook de invoer in Atjeh rechtstreeks plaats vinden, moge verder de uitvoer dezer gewesten voortdurend vermeerderen en de invoer van vele artikelen verminderen.

Wat dit laatste betreft, wenscht de sehrijver de aandacht te vestigen op den invoer van rijst. Statistische gegevens van de Straits-havens wijzen uit dat in 1902 679.467 picols van dat artikel naar Atjehsche havens zijn verscheept. De voornaamste invoer had plaats in Groot-Atjeh en de afdeelingen Idi, Lhö Seumawé en Tapatoean. (volgens kol. verslag van 1902 resp. 60.000, 70.994, 20.000 en 28.828 pikols.)

Waaraan dit te wijden? Is Atjeh's bodem niet vruchtbaar genoeg, heeft het land geen toekomst of trad tot nu toe het gebruik van het zwaard, meer dan dat van de patjol op den voorgrond?

Zeer zeker is dit laatste het geval, het kon moeilijk anders, de streken, waar de bevolking uitgeweken was, waar de sawahs dikwijls vertrapt en verwaarloosd waren, waar de nog aanwezige bewoners gebrandschat werden door langs trekkende Atjehsche benden, deze streken hebben veel geleden, de rijkdom der bevolking en de waarde van de bouwgronden is achteruitgegaan, de irrigatiewerken zijn veronachtzaamd.

Met de terugkomst dezer vluchtelingen zal de sawahbouw weer alom beginnen, zal de welvaart vooruitgaan.

Zal ze echter voldoende vooruitgaan, zal men in de toekomst de rijstinvoer tot nul gereduceerd zien?

Deze vragen worden door den schrijver met een „vermoedelijk neen" beantwoord. Dit zal het geval niet zijn vermoedelijk, wel zal de Atjeher voldoende rijst voor zich zelf verbouwen, doch niet voor de immigranten, die over 't algemeen geen landbouwers zijn.

Land, geschikt voor sawahbouw, is er voldoende, aan hulp van het bestuur om de afwatering te regelen en te verbeteren, ontbreekt het evenmin, doch waaraan men wel te kort schiet, dat zijn de werkkrachten en deze moeten veranderen. Atjeh is te slecht bevolkt, geheele streken zijn verlaten; in den oorlog en de daarmede in verband staande exodus naar het overwalsche, maar ook in de bekende ondeugden der Atjehers, moeten de oorzaken van den achteruitgang de getalsterkte der inheemsche bevolking gezocht worden.

Immigranten wenscht men om de ledige plaatsen aan te vullen en wel Chineezen als handelaars, als ambachtslieden en als koelies, Javanen (of andere inboorlingen van onzen archipel) voor den sawahbouw en de verschillende cultures, Klingaleezen (Tamils of bewoners van Zuid-Voor-Indië) voor den veeteelt. Laat aan den Atjeher naast zijn rijstbouw het verzamelen van boschproducten, de vischvangst en niet het minst de pepercultuur over en laat daarnaast uitgebreide koloniën van Javanen bloeien, die de thans braakliggende gronden zullen herscheppen in goede sawah's en kampongs, die door den aanplant van klapper-, pinang- en vruchtboomen productief zullen worden. Thans is men reeds in dien geest werkzaam, in de kampongs rondom Kota Radja hebben zich reeds een aantal Javanen gevestigd, zij nemen als de Atjehers aan de heerendiensten deel en worden geheel als inheemsche bevolking behandeld.

Meerdere terreinen worden door verbetering en het aanbrengen van afvoerkanalen voor den sawahbouw bruikbaar gemaakt.

Of de toevloed van Javanen echter voldoende zal zijn, betwijfelt de schrijver, daar Engeland voor zijne koloniën en de protectoraatslanden meerdere faciliteiten en voordeelen geeft en zich, behalve vrije kolonisten, met behulp van de nederlandsche regeering tegen, voor de werklieden zeer gunstige, bepalingen, contractkoelies verschaft.

Naast de oostersche, wenscht men ook westersche immigranten, die, gesteund door financieel krachtige lichamen, den uitvoer zullen trachten te vermeerderen, die uit het land alles zullen trachten te trekken, wat er met eenige mogelijkheid uit te halen valt, die de getah, thans ruw door de Atjehers in de bosschen bijeengegaard, zorgvuldig zullen verzamelen in aangelegde tuinen, die de tabak zullen kweeken, die de cultuur van koffie en specerijen zullen verbeteren, die de bosschen zullen exploiteeren, die nieuwe aanplantingen van nipah en andere goede houtsoorten tot stand zullen brengen, die de mineralen en oliën aan den grond zullen weten te onttrekken.

Enkele cijfers en feiten mogen aantoonen, dat ook in deze reeds een begin is gemaakt.

Het inzamelen van getah, dat zich voornamelijk bepaalde tot de bosschen van de W. kust, van de afd. Meulaboh (in 1902 771 pikols) en Tapa-toean (in 1900 en 1901 uitvoer van pl, m. 1880 en 1520 pikols) en ook van Pedir en Kroeng Raja, wil men in de toekomst ook in de vlakte van Groot Atjeh beproeven. Met een 3000 van Natal afkomstige getahboomen wordt een poging gewaagd.

Dat deze proef ongetwijfeld zal gelukken, daarvoor zijn de goede resultaten in de Federated Malay States verkregen, een waarborg. Op allerlei terreinen, doch vooral op goed gedraineerde alluviale gronden, werden met succes para en rambong-rubberboomen gekweekt. De gutta-parcha is aldaar een monopolie van het gouvernement.

Wat de tabak betreft, de Deli-Atjeh-Tabakmaatschappij heeft een aantal velden in bebouwing in Groot-Atjeh bij Lambaroe en Roempit, doch evenmin als van suikerriet of koffie is er van bepaalde uitvoer sprake. Van koffie werd in 1902 zelfs ruim 500 pikols van de Straits ingevoerd. Jammer dat Poeloe Weh, waar men reeds Liberia-koffie verplantte, niet rijker aan bevolking is. Ook hier ligt veel terrein braak en dit zal niet verbeteren, nu langzamerhand velen van de tijdelijke bewoners, die tijdens den oorlog daarheen uitweken, naar hun land, de XXVI moekims van Groot-Atjeh, terugkeeren.

Ook de peperhandel van dat eiland gaat daardoor achteruit, wat te meer te betreuren is, daar op Weh de beste soort peper verzameld wordt. Naast Deli levert dit eiland de meest gezochte peper van deze gewesten voor de wereldmarkt. Die van Idi, Bajan en Perlak staan hierbij ver achter.

In het geheel werd in 1902 van Sumatra naar Penang verscheept een hoeveelheid van 46825 pikols zwarte en 26 pikols witte peper.

Naast de peper en de getah moeten als de voornaamste uitvoerproducten genoemd worden de pinangnoot (in 1901 en 1902 respect. 126.243 en 118.072 pikols), rotan, mat-werk, huiden en copra.

„In Idi zal de bevolking aangespoord worden om copra te winnen", las schrijver onlangs. Waarin bestaat echter dat aanmoedigen; dat aansporen van de bevolking, bestaat dit alleen in de mededeeling van den oeloebalang, dat de controleur het graag ziet of wordt er meer gedaan?

Nogmaals worde de attentie op de Federated Malay States gevestigd en wel op het sultanaat van Perak, waar reeds in 1880 een wet werd uitgevaardigd, waarbij elk Maleier verplicht werd binnen een tijdsverloop van 2 jaar een 50tal klapperboomen rondom zijn woning te planten; dit moest geschieden volgens vaste regels, jonge planten werden tegen matigen prijs door de hoofden verkocht, een algemeen inspecteur met eenige ondergeschikte beambten droeg zorg voor het nakomen dezer voorschriften en voor de verbetering van de klapper-cultuur.

Verder worde nog de aandacht gevestigd op de hout-aankappen in het Bajansche, (de heer Haas verkreeg dezer dagen eene concessie voor een nipa-aanplant in Manjapait), en op den uitvoer van minder belangrijke artikelen als zijde, eetbare vogelnestjes en parelmoer-schelpen, dan zou schrijver meenen reeds vrij volledig te zijn geweest, ware het niet, dat de petroleum nog onvermeld bleef. Deze aardolie, die Langsar en Perlak reeds tot bloei heeft gebracht, wordt ook in het Lhö Seumawésche aangetroffen en vol verwachting is men aan de Kroeng Barée en Geudoebang werkzaam om dit vocht aan den grond te onttrekken.

Met genoegen werd waargenomen, dat de bevolking van de Kertistreek de troepen, die tot dekking der werkzaamheden dezer dagen naar de Geudoebang macheerden, in versierde meunatha's onder dak bracht. — Dit is een gunstig teeken, want meer nog dan wij, moet de Atjeher met hart en ziel streven naar vooruitgang van zijn land.

Tot slot had schrijver gaarne gunstige rapporten over het goudwasschen aan de Boven Woja in het Meulabohsche medegedeeld; voorloopig zullen deze nog uit-blijven, daar men bij het aanleggen van een weg langs die rivier op bijna onoverkomelijke bezwaren — n.l. een kalkgebergte — gestuit is. Door het omleggen van den weg van Lantjong over Balé Goemé naar Ara gaat veel tijd en arbeid verloren.

Gelukkig is de bevolking, die eerst gevlucht was, thans voor een groot deel teruggekeerd en wordt hierdoor de arbeid vereenvoudigd en het leven van den militair veraangenaamd. Dit laatste moge blijken uit onderstaand fragment uit een brief van het bivak Lantjong (aan de Wolja):

„Dagelijks hebben wij aanraking met de hoofden, en drijven wij drukken handel met de bevolking van alle kampongs uit den omtrek in suikerriet, pisang, kippen, atap, ketalla, visch enz. Het is aardig den veranderden toestand hier waar te nemen, waar men vroeger geen sterveling zag, ziet men nu overal Atjehers, heen en weer varende in hunne prauwtjes ter vischvangst, of loopende voorbij het bivak om voor te toonen, dat ze toch werkelijk heelemaal niets bang meer zijn; hoofden, vroeger nooit zichtbaar, komen zich thans bij patrouilles of in het bivak op een wijze van "pas bij de kompenie" met een echt onhandige slungelachtige armbeweging, die een begroeting moet voorstellen, melden en zeker zouden zij mij nog aanspreken met "tabe kompeunie", als ze niet te voren van meer geroutineerden gehoord hadden "toean" te moeten zeggen. Zelfs de karbouwen, die vroeger op het zien van militairen wegvluchtten, grazen nu rustig om het bivak heen.

Moge spoedig van geheel Atjeh zulke idyllische, vredeademende beschrijvingen tot ons komen opdat eendrachtelijk door Atjeher en Nederlander kan samengwerkt worden aan het schoone doel "bevordering van welvaart en bloei van Sumatra's Noordpunt", alzoo besluit de schrijver zijn op-stel.

Twee Gajösche Volkssagen. Aan *de Deli-Ct.* ontleenen wij het een en ander over *Gajösche Volkssagen* door M. T. V. voor dat blad geschreven waaruit blijkt dat, evenals *het volk*, ook het Gajösche volk zijne sagen en overleveringen heeft, die wat poëzie en fantasie betreft niet behoeven ondertedoen voor sagen van andere volken.

Een land, dat zoo enorm rijk is aan natuurschoon en wonderlijke natuurverschijnselen, levert uit den aard der zaak voldoende stof aan de Gajoërs, om hunne sagen daaraan vast te knoopen en op dat gebied hunne fantasie den vrijen teugel te laten.

Vatbaar als het volk is voor natuurindrukken, heeft het de verklaring van eenige wonderlijke verschijnselen in hun land gezocht in bovennatuurlijke wezens, welke die tooverwerken zouden gewrocht hebben.

Het bovennatuurlijke wezen wordt altijd als handelend en denkend mensch of ander levend wezen op den voorgrond gesteld.

Een klein voorbeeld daarvan haalt de schrijver aan.

Tusschen Pinding en Koetö Tingkam ligt in de Pinding rivier een groote rots, de Batoe Berantoh. Die rots heeft den vorm van een springenden bok.

De passage door de Pindingrivier is daar ter plaatse zeer lastig door de vele rotsen en een zware stroomversnelling.

De sage zegt nu, dat die rots vroeger een levende bok was, die zulke rare sprongen in de rivier maakte, als e

sampans aan kwamen, dat hij daardoor de passage onmogelijk maakte, van daar dat men gedwongen was om een hoogen rotsigen oever over te klimmen langs een pad — „temgöh Kambing” geheeten — dat nog bekend is om zijne groote steilte en slechte begaanbaarheid en waarbij men zich aan de wortels van boomen moet vasthouden om niet naar beneden te storten.

De navolgende verhalen geven u nog beteren blik op den gedachtegang van den Gajoër.

I

Men verplaatse zich, alvorens de onderstaande sage te lezen in het Gajoegebied en wel aan de Djèrné-rivier bij Koembör. Gaat men van Koembör deze rivier stroomopwaarts, dan merkt men al heel spoedig op, dat de stroom van de Djèrné-rivier hoe langer hoe sneller wordt.

Een kwartier verder bij een kleine ladang, Gégarèng, waar men den stroom moet doorwaden, heeft men bij een waterhoogte van 4 à 5 dM. veel moeite op de been te blijven. Den Gajoër, die u vergezelt vragende hoe dat komt, zal hij u antwoorden, dat u dicht bent bij de „Pintoe Kerbang” de uitgangsopening der natuurlijke tunnel, die de Djèrné-rivier doorloopt door den G. Majan en G. Batoe naar Djamboer Batoe.

Men passeert de Djamboer Batoe, waar de bedding hoe langer hoe rotsiger wordt en ten slotte stuit men tegen enorme rotsgevaarten, waarin het onmogelijk is verder door te dringen.

De rivier, hier zeer smal, stroomt met ontzettende kracht bruisend en wild door al die rotsblokken heen. Overal oerwoud; vóór ons wordt de gezichtseinder gesloten door den hoogen G. Batoe; de rivier verdwijnt en men kan niet zien waar.

Een huiveringwekkend, geheimzinnig prachtig natuurtafereel: de groote rotsgevaarten, opgestapeld, glad, glibberig en steil, die een elk den weg versperren in de richting stroomopwaarts van de rivier, het sombere oerwoud daar omheen, naar rechts alleen een pad zich slingerend naar boven den G. Batoe op, dat naar Serbadjadi leidt en het donderend geraas van de snelstroomde bruisende, kokende rivier, die geheimzinnig uit het gebergte komt, met prachtig helder water. . . . . .

Hier eindigt de onderaardsche loop van de Djèrné-rivier, die begint even stroomafwaarts van Serbadjadi; waar de rivier Soengei Serbadjadi heet.

Dit geheimzinnig natuurverschijnsel, de rivier, die door een berg heenloopt, heeft de Gajoër natuurlijk trachten te verklaren en geen practische oplossing vindende, heeft hij het op fantastische wijze van de overlevering zijner voorvaderen gehoord hoe dat in zijn werk is gegaan.

Na deze inleiding dan de sage, zooals die verteld wordt door Pangoeloe-Kadang van Djèrné, wiens geslacht mede in de sage betrokken is.

Pangoeloe Kandang is een hoofd van aanzien in het gebied van Kedjoeroean-Aboq, doch heeft geen landbezit, is geen landhoofd. Ook de reden daarvan geeft de sage aan.

Teungkoe Ampon Toean, een beroemd oelama uit het Gajoe-gebied. werd op wonderbaarlijke wijze geboren uit het huwelijk van eene Javaansche Koningsdochter en een zekeren Teunkoe Pengalib, wonende te Djèrné. Terwijl toch die konings-dochter zich baadde in de Djèrné-rivier, raakte haar rechterhand haar navel aan, waarop deze eensklaps zwol en zij een kind baarde, den lateren Teunkoe Ampon Toean.

Toen deze grooter werd, vroeg hij zijnen vader toestemming, om naar Atjeh te gaan ten einde daar opgeleid te worden tot oelama, 't geen zijn vader hem toestond.

Als oelama te Djèrné teruggekeerd zijnde, wilde T. Ampon Toean de ilmoe leeren kennen, welke hem de macht gaf over den dood en het leven der menschen. Hij gaf dezen wensch te kennen aan zijn vader, die hem aanried naar Java te gaan, daar hij van zijn vrouw wist, dat daar een zeer beroemd kluizenaar woonde, die deze ilmoe kende.

T. Ampon Toean begaf zich op weg en kwam over Deli, alwaar een ander oelama Teunkoe Koeta-Bangoen zich bij hem voegde en met hem medeging.

Ze vonden den kluizenaar dan ook werkelijk en leerden van hem de ilmoe.

Nu nam T. Koeta-Bangoen alleen de terugreis aan, daar T. A. Toean nog een tijdlang bij zijne grootouders wilde vertoeven.

Toen hij eindelijk de terugreis aanvaardde verging het schip waarmede hij vertrokken was. Hij werd evenwel op de kust geworpen en gered.

Nog tweemaal ging hij met een ander schip op reis, maar telkens verging dit, en ook telkens werd hij gered en bereikte behouden de kust.

Ten laatste deed hij de reis op een groot blad (daoen kerah) gezeten en kwam zoo behouden ter hoogte van Deli. Daar gekomen bemerkte hij tot zijn ontsteltenis dat hij de heilige formules der ilmoe van dood en leven vergeten was. Onmiddellijk landde hij en deed onderzoek naar T. K.-Bangoen, doch deze was inmiddels overleden. T. Ampon Toean liet zich zijn graf wijzen en ging daar bidden. Na langen tijd gebeden te hebben verscheen hem de geest van T. Koeta-Bangoen die hem de formules van de ilmoe weder mededeelde.

Toen zette hij zijne reis voort over Tamiang, alwaar hij op verzoek van Radja-Moeda Seutia te Bennaewa-Radja aan land ging. Hij had op Java ook op de viool leeren spelen en toen R. M. Seutia zijn viool zag, vroeg hij hem om daarop wat te spelen, aan welk verzoek T. A. Toean voldeed.

Nauwelijks evenwel begon hij te spelen, of de geheele kampong en hofhouding viel door betoovering in diepen slaap, behalve de dochter van den vorst. Deze verklaarde T. A. Toean zijne liefde en deze nam haar ongemerkt natuurlijk mede naar Djèrné.

Toen de betoovering na het vertrek van T. A. Toean geweken was, merkte R. M. Seutia, al spoedig dat zijne dochter verdwenen was en wist hij ook dat niemand anders dan T. A. Toean haar mede gevoerd kon hebben. Hij zond de vluchtelingen gezanten achterna om zijn dochter terug te krijgen, maar deze kwamen van Djèrné onverrichter zake terug, daar T. A. Toean de dochter niet meer wenschte terug te geven.

Toen besloot Radja-Moeda Seutia, zelf te gaan; met een groot aantal volgelingen ging hij met sampans de rivier op. Bij zijne nadering vluchtte T. A. Toean met zijne vrouw naar Serbadjadi en bracht, om zijne vervolgers tegen tehouden bij den Djamboer-Batoe de beide oevers der Djèrné-rivier naar elkander toe, zoodat die rivier in een koker liep waardoor de stroom zeer snel werd, te snel om er met sampans tegen op te roeien.

Dit belette R. M. Seutia evenwel niet om de vervolging overland voorttezetten. Om de schande van een gevangenneming te ontgaan maakte T. A. Toean zich toen met zijne geschaakte vrouw van kant door een gouden naald in de duimen te steken. Toen dus R. M. Seutia te Serbadjadi aan kwam, vond hij daar slechts de graven van T. A. Toean en diens echtgenoote (zijne dochter).

De 7en dag na hun overlijden, toen R. M. Seutia, zich naar de graven begaf, vond hij daar een pas geboren kind van het mannelijk geslacht, dat in de linkerhand een weinig padi en in de rechter hand een vogel droeg, de „boeroeng meragi”.

Dit kind bracht hij naar Djèrné en den 40en dag na het overlijden van T. A. Toean verscheen dienst geest aan R. M. Seutia, op de plaats, waar nu de kramat van T. A. Toean bestaat. De geest deelde mede dat dit kind het kind was van hem en de dochter van R. M Seutia.

Groot geworden, begaf dit kind zich naar Atjeh, vertelde den sultan daar de wonderlijke geschiedenis zijner ouders en zijner geboorte. Hij kreeg toen van den Sultan een aanstelling als bewaker van de kramat, het heilige graf van Teungkoe Ampòn-Toean nabij Djèrné, met den titel van Pangoeloe-kandang. Zijne nakomelingen vervulden die betrekking tot op den huidigen dag en in hunne speciale bescherming staat de „boeroeng meragi”

(*Wordt vervolgd.*) FRITS.

Van vreemde Koloniën.

Onlusten in Duitsch Zuidwest Afrika.

Den 24sten April a.s. zal het twintig jaar geleden zijn, dat de IJzeren Kanselier het volgend telegram aan den duitschen consul te Kaapstad zond:

»Blijkens mededeeling van den heer Luderitz bestaat er bij de autoriteiten der Kaapkolonie twijfel of de, door hem ten noorden van de Oranje-rivier opgerichte kantoren wel door Duitschland zijn erkend. Wil haar officieel doen weten dat de heer Luderitz en zijne nederzettingen onder bescherming der duitsche vlag zijn gesteld.»

't Kan verkeeren, zei Brederoo. Niet vroeger dan in 1871 toen, bij de wedergeboorte van het duitsche rijk, er stemmen zich verhieven om te verlangen dat men aan het overwonnen Frankrijk den eisch zou stellen van afstand van zijne koloniën, Algiers, Cochin China en Pondichéry, vond dit denkbeeld noch bij de groote massa van het volk genade noch in officieele kringen, waar op dat oogenblik een duidelijk gevoel van antipathie tegen de koloniale politiek voorzat. Bismarck verwierp uit de hoogte de voorstellen der kleine groep handelslieden en reizigers, die toen reeds het grooter Duitschland voorstonden. »Ik ben niet koloniaal geboren,» was zijn gewone antwoord of wel: »Wij Duitschers hebben geen koloniën noodig. Wil men dat wij op die poolsche edelen gelijken, die zich in sabelbont steken, terwijl ze geen hemd op het lijf hebben?» Maar Duitschland had in den tijd van 1871 tot 1884 op economisch gebied reuzenvorderingen gemaakt, zich om bij dezelfde beeldspraak van zoo even te blijven in dat opzicht zoo netjes in de kleeren gestoken, dat het voor 'n man als von Bismarck duidelijk moest zijn dat een flinke pels daarbij niet misplaatst zou wezen.

De erkenning daarvan lag opgesloten in het telegram van den 24en April 1884, dat tevens het aanzijn gaf aan het Schmerzenskind der zoo spontaan zich op den voorgrond dringende duitsche koloniale politiek, aan Duitsch Zuidwest-Afrika, dat evenwel in zijn oorsprong reeds de kiemen borg voor latere verwikkelingen.

Een neurenberger muziekdoos, 200 oude geweren en een bedrag van 2000 marken in ontmunte geldstukken, waren de prijs, dien de heer Luderitz betaalde voor den afstand, door Joseph Frederiks van Bethanië (souverein van Groot-Namaqualand) van een kuststrook, ter breedte van 20 geografische mijlen en zich uitstrekkende van den mond der Oranje-rivier tot den 26en zuidelijken breedtegraad. Den 19en Augustus 1884 kocht de heer Luderitz nog een strook gronds langs de kust tot den 22en breedtegraad van het hoofd Topnaar Piet Haibib en deed toen den 3en April 1885 voor een sommetje van 500000 marken afstand van al zijne rechten, met uitzondering van die op de huizen en kantoren, welke hij te Angra Pequena had doen oprichten, over aan de, den 13en April d. a. v. als rechtspersoon erkende, met een kapitaal van 800000 marken te Berlijn opgerichte »Deutsche Kolonialgesellschaft für Sudwest Afrika.»

Het was aan laatstgenoemde maatschappij dat von Bismarck meende het bestuur van het nieuwe Schutzgebiet te kunnen overlaten, maar alras bleek dat daarvan geen sprake kon zijn.

Wel ging de heer Luderitz, thans als gemachtigde der in zijne rechten getreden maatschappij, voort met het sluiten van tractaten, waardoor den 4en Juli 1885 de geheele kust, met uitzondering van de Walvischbaai, van de Oranje-rivier tot de zuidelijke grens van Portugeesch Angola in duitsche handen was gebracht, maar van een eigenlijk bestuur dier landen was zoo goed als geen sprake, terwijl de voornaamste taak van den, door de regeering aangewezen commissaris bleek te bestaan in pogingen tot uitbreiding langs vreedzamen weg van het duitsch gezag in oostelijke richting.

In het jaar 1888 kwam in dien toestand eenige verandering doordien aan de »Gesellschaft für Südwest Afrika» het monopolie der exploitatie van delfstoffen werd toegekend, in de hoop dat de maatschappij hierdoor in staat zou worden gesteld om het bestuur over het protectoraat te aanvaarden.

De maatschappij kon bedoeld monopolie op derden overdragen maar om te voorkomen, dat door derden wederrechtelijk inbreuk werd gemaakt op de, door haar verkregen rechten, zag zij zich wel genoodzaakt een kleine troepenmacht te onderhouden, die hoewel slechts 27 man tellende haar in het eerste jaar op een uitgaaf van 60000 marken kwam te staan.

Eenige engelsche maatschappijen, die opgericht waren met het doel om delfstoffen in Namaqualand en Damaraland te ontginnen, kwam dit toezicht — de maatschappij had daartoe ook een, door de duitsche regeering erkenden Berghauptmann benevens eenige ingenieurs uitgezonden — weinig gelegen. Spoedig werd een engelsch avonturier, Lewis, bereid gevonden om aan de duitsche maatschappij den voet dwars te zetten.

Lewis wist het vertrouwen te verwerven van den koning of opperkapitein van Hereroland en in minder dan geen tijd was het heele land in opstand moesten de Duitschers in allerlei op de Walvisch-baai terugtrekken, daar het natuurlijk niet mogelijk was om met de Schutztruppe van 27 man het hoofd te bieden aan de opstandelingen.

Toen de gewapende macht echter door 50 man onder leiding van kapitein von François was versterkt, gelukte het na eenigen tijd den heer Lewis, die aanspraak maakte op het uitsluitend recht van exploitatie der, in het land aanwezige delfstoffen, tot zwijgen en tot de vlucht te dwingen.

Deze tegenvaller leidde, daar de maatschappij niet bij machte bleek om een voldoend krachtig bestuur in te voeren den 15en Augustus 1889 tot invoering van 't rechtstreeksch gezag in het protectoraat.

Hier was het, na den opstand der Hereros niet rustig gebleven. De Schutztruppe had een aanmerkelijke versterking moeten ondergaan en zich genoodzaakt gezien om 't tegen Hendrik Witbooi, 't hoofd der Nama-Hottentotten op te nemen, welke strijd gedurende lange jaren alle pogingen om het land in exploitatie te brengen verijdelde.

Na Hendrik Witboois onderwerping waren het wederom de Hereros, die van zich lieten hooren. Een, in 1896 onder de Ovahereros, in vereeniging met de stamverwante Ovambandjeroe en met de Khauas-hottentotten, uitgebroken opstand, waaraan de tegenwoordige opperkapitein der Hereros, Samuel Kamaherero, geen deel nam, werd wel is waar spoedig door den, thans nog aan het bestuur zijnden gouverneur, Leutwein, onderdrukt, maar deed toch ten duidelijkste uitkomen op hoe losse schroeven het duitsch gezag in deze streken was gevestigd, het o. i. natuurlijk gevolg der weifelende houding, die de duitsche rijksregeering ten opzichte van het vraagstuk der definitieve bestuursregeling in de protectoraten aannam, eene houding, die tegenover de Papoeas van Nieuw-Guinea en de minder krijgshaftige stammen ter Oostkust van Afrika van niet zoo nadeeligen invloed voor het prestige van den heerscher moest zijn als daar, waar men, zooals in Zuidwest-Afrika 't geval was, te maken had met stammen van een meer intelligent en energiek ras, als o. a. dat der Bantoe-negers, waartoe de Hereros behooren.

De opstand van 1896, die een oogenblik den hoofdzetel van het bestuur, Windhoek, in gevaar bracht, leidde gelijk wij reeds vroeger zagen tot den aanleg van den spoorweg Swakopmund-Windhoek, die van Karibib tot Windhoek door het gebied der Hereros loopt.

Na 1897 heerschte betrekkelijke rust in het protectoraat, doch toen nu onlangs eindelijk een, voor het duitsch nationaal gevoel bevredigende oplossing was gevonden voor den aanleg van den spoorweg naar de Otavi-mijnen, ten behoeve waarvan de South West Africa Company Ld., die zich in 1892 het monopolie voor den aanleg en de exploitatie van spoorwegen in het Schutzgebiet had zien toewijzen, wat die lijn betreft even als ze dat na langdurige onderhandelingen ten opzichte van de lijn Swakopmund-Windhoek ten behoeve der duitsche rijksregeering had gedaan, hare rechten had overgedragen aan de »Otavi Minen- und Eisenbahn Gesellschaft»; toen deze maatschappij, eigenlijk één met de South West Africa Ld.» besloot met loslating van het denkbeeld om hare mijnen te verbinden met Port Alexander in de portugeesche bezittingen, over te gaan tot den aanleg eener lijn Swakopmund-Otavi en daaraan reeds een begin van uitvoering gaf, kwamen noodlottige berichten uit de kolonie de illusie van een eindelijk mogelijken bloei van het gewest verstoren.

Van verschillende punten der kolonie kwamen in de laatste maanden van het vorige jaar Jobstijdingen binnen.

Wij herinneren hierbij aan den, naar beweerd werd thans reeds bedwongen opstand der Bondelzwarts in het Zuiden, terwijl in de maand October ll. een, uit Grootfontein, in het Noorden der kolonie, te Windhoek teruggekeerd katholiek zendeling bevestiging bracht van het gerucht, dat de kolonist Paasch en twee andere blanken door de Ovambos zouden zijn vermoord, terwijl nu onlangs, blijkbaar als een gevolg van geruchten omtrent door de Duitschers in het Zuiden geleden nederlagen, waartoe het feit dat luitenant Böttlin met 23 man van de Schutztruppe voor de Bondelzwarts over de engelsche grens had moeten terugtrekken, aanleiding moet hebben gegeven, bericht ontvangen werd van den opstand der Hereros, welke zich inzette met de tijding, dat de vijandelijkheden geopend waren met de vernieling van de spoorbrug bij Osona, op 5 kilometers ten Zuiden van Okahandya, de verblijfplaats van Samuel Kamaherero, gelegen, en met de verbreking der telegrafische gemeenschap tusschen Karibib en Windhoek.

Was het bestuur op deze steeds mogelijke en door sommigen voorziene gebeurtenissen voorbereid? Deze vraag moet ontkennend worden beantwoord.

De troepenmacht, waarover het bestuur kon beschikken bestond nominaal uit 4 veldcompagnieën, een veldbatterij en een bergbatterij. De vier veldcompagnieën waren verdeeld over de garnizoenen Windhoek, Omaroero, Outso en Keetmanshoop. Bovendien waren op verschillende plaatsen kleinere of grootere detachementen voor politiediensten gestationneerd. Het totaal van de Schutztruppe wees 34 troepenofficieren, 8 officieren van gezondheid, 1 paardenarts en 785 onderofficieren en manschappen aan en kon door oproeping der reservisten met 780 man worden versterkt. Omstreeks 1600 man dus voor een gebied, dat het moederland in uitgebreidheid verre overtreft. Daaruit laat zich dan ook verklaren dat de *Deutsche Kolonial Zeitung* in haar nummer van den 12en November ll. zich als volgt naar aanleiding van den moord op den kolonist Paasch uitliet:

»Wanneer het geval van den kolonist Paasch na het ingestelde onderzoek er toe zou leiden, dat door de regeering daarvoor genoegdoening van de Ovambos moet worden geëischt en verkregen, zou het zooals wij er nu vóórstaan wenschelijk zijn, dat het der diplomatie gelukken de zaak zonder den duitschen naam te schaden tot een goed einde te brengen. Want daar wij volstrekt niet toegerust zijn voor een afrekening met de wapens, zouden het duitsche rijk beduidend zwaardere geldelijke offers moeten worden opgelegd dan geleidelijke versterking der Schutztruppe in vroegere jaren zou hebben geëischt. Gelukt het evenwel niet voldoende genoegdoening van de Ovambos voor den moord op een landgenoot te verkrijgen, en zou de regeering voor de ontwijfelbaar hooge financieele offers voor een strafexpeditie terugschrikken dan zou het aanzien van het duitsche rijk onder de Ovambos evenals onder de andere inboorlingen der kolonie een gevoeligen knak krijgen».

In het voorbijgaan zij nog medegedeeld dat de moord op Paasch werd toegeschreven aan ontevredenheid onder de omstreeks 200000 koppen tellende Ovambos over de, tegen hun zin doorgezette oprichting van een zendingsstation aan de Okavango in hun gebied.

Niettegenstaande van bevoegde zijde, met het oog op de onbetrouwbaarheid der inboorlingen en het feit, dat zooals de *Kolonial Zeitung* zich eveneens in bovenaangehaald nummer uitliet »het duitsch gezag nog op geenerlei wijze in zijn gebied voet gevat heeft», herhaaldelijk op versterking der Schutztruppe werd aangedrongen, vonden de anti militairisten gereedelijk oor voor hun betoog, dat zelfs op eindelijke afschaffing in een nabij verschiet van de koloniale wêermacht aanstuurde. Het was het »penny wise and pound fool» dat behalve aan deze zijde onzer grenzen ook elders hartstochtelijke volgers vindt.

Zooals we gezien hebben bewonen de Hereros, met de hun na verwante Ovambandjeroes omstreeks 68000 zielen tellende, het gebied waarin o. a. het gedeelte van den spoorweg tusschen Windhoek en Karibib is gelegen en dat zich in het Oosten in de Kalahari-woestijn verliest, terwijl het ongeveer zoo groot is als het koninkrijk Beieren. De Hereros en Ovambandjeroes behooren tot den stam der Bantoe-negers of Kaffers en hebben steeds in vijandschap met de naburige Nama Hottentotten geleefd, wier hoofd Hendrik Witbooi hun herhaaldelijk veel last veroorzaakte. Zij leggen zich in hoofdzaak op de veeteelt toe, terwijl ook Hereros als arbeiders b.v. te Swakopmund en tot zelfs te Johannesburg worden aangetroffen. In hun eigen land leiden ze veelal een zwervend leven behalve daar waar in elk jaargetijde water en weiden in overvloed voorhanden zijn en zij, ook onder den invloed der zending, zich duurzaam hebben gevestigd.

Hunne hoofden, zij staan onder een opper-kapitein, te Okahandya gevestigd, 4 hoofdkapiteins, resp. te Otjimbingwe, Omaroeroe, Waterberg en Okandjose, en talrijke kapiteins, hebben niet veel bij hen in te brengen, zooals misschien ook uit de omstandigheid, dat de opstand van 1896 plaats had buiten den opperkapitein om, mag worden afgeleid.

Door den huidigen opstand, waaromtrent meer gedetailleerde gegevens betreffende oorzaak en zoo meer nog ontbreken, worden 4 van de 9 gewesten van het protectoraat getroffen, nl. Windhoek met 1315, Omaroeroe met 184, Karibib met 281 en Gobabis, het land der Ovambandjeroes, met 89 blanke inwoners, terwijl ook het gewest Swakopmund met 555 blanke inwoners door den opstand in gevaar gebracht is.

Daar de compagnieën van Keetmanshoop en Windhoek werden gebruikt om de Bondelzwarts tot rede te brengen, waren op het oogenblik van het uitbreken van den opstand der Hereros, met inbegrip van de veldcompagnie van Outso uit het Noorden en de opgeroepen reservisten omstreeks 500 man met één, zegge één stuk geschut en 3 machinegeweren beschikbaar tot bescherming der genoemde districten. Hiervan bevonden zich 100 man te Windhoek, 90 te Okahandija, 70 te Swakopmund en 20 te Karibib, alle aan den spoorweg gelegen, terwijl 30 man Gobabis, 90 man Omaroeroe en 100 Outso bezet hielden.

Uit de ingekomen berichten blijkt dat de opstandelingen het vooral op Okahandija gemunt hadden, zoodat van Windhoek uit te Swakopmund op ontzet der, door een overmacht van Hereros bedreigde plaats, welke de bezetting van Windhoek, zelf in 't nauw gebracht, tevergeefs getracht had te hulp te komen, werd aangedrongen.

Van Swakopmund gingen daarop achtereenvolgens verschillende detachementen reservisten op marsch om over Karibib, Okahandija en andere ernstig bedreigde punten te ontzetten. De colonne, die onder luitenant von Zülow naar Okahandya werd gezonden, heeft die plaats, na eerst te Waldau, eveneens aan den spoorweg, te zijn opgehouden, kunnen bereiken.

Terwijl nu de eene Jobstijding vóór, de andere na te Berlijn de gemoederen in beroering bracht, werd daar onmiddellijk gehandeld. Nadat aan de »Habicht», voor Kaapstad en de »Wolf» voor de kameroensche kust liggende, geseind was naar Swakopmund te stoomen, kon reeds den 21n dezer een sterk detachement, samengesteld uit 500 mariniers, 50 matrozen met 4 machinekanonnen, 200 man spoorwegtroepen, hospitaal- en verplegingspersoneel per »Darmstadt» van Wilhelmshaven in zee steken.

Laat ons hopen dat voor velen de hulp niet te laat komt, die wellicht niet noodig ware geweest, zoo niet ook ten deze zuinigheid de wijsheid had bedrogen.

Voornaamste inhoud van Nederlandsche Tijdschriften voor Oost- en West-Indië.

Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië. 1904. 1e en 2e afl.

P. H. van der Kemp: De geschiedenis van het Londensch tractaat van 17 Maart 1824 (met Bijlagen) — Mr. Dr. J. C. G. Jonker: Eenige verhalen in talen, gesproken op Sumbawa, Timor en omliggende eilanden. — Dr. H. H. Juynboll: Eenige fabels uit de prozabewerking van de Tantri vergeleken met Indische fabels. — L. C. Westenenk: Simaloersch Woordenlijstje. — Dr. Ph. S. van Ronkel: Een Maleisch gezantschap naar het Tamilland.

De Rijnsche Zending. 1903. No. 4.

De Rijnsche Zending in Ned. Oost-Indië (vervolg en slot). — Statistiek over het geheele werk der Rijnsche Zending in Ned. Oost-Indië. — Nog iets over Pansoer na Pitoe. — Het Ned. Zendingsjaarboekje voor 1904. — Mentawei-eilanden en Engano. — Bericht van den Zendingspost Nahornop, door Lombeck. — Een en ander uit het jaarverslag van den inlandschen predikant Joh. Siregar te Moeara. — Afscheidswoord van Ds. J. P. G. Westhoff als redacteur.

Mededeelingen v. h. Ned. Zendelinggenootschap. Dl. 47 (1903), 4e stuk

J. ten Hove: Het verhaal van Tanod Mololipu. — Alb. C. Kruijt: De litteratuur der Toradja's als leesstof voor de school. — Verslagen aangaande de Zending enz. over het jaar 1902 van Madjawarna, Kediri, Pareredja, Segeran en Swaroe. — J. Bodde: Ferdinand Rantoeng. — J. Hiebink Rooker: Jaarverslag van de kweekschool te Koeranga (Tomohon). — Verslag van het eind-examen van de kweekelingen op de school voor Inl. onderwijzers te Thomohon Koeranga.

De Indische Mercuur. 26 Januari 1904. No. 4.

Nederl. afdeeling der N. I. Maatschappij van Nijverh. en Landb. Verslag der vergadering op 14 Jan. 1904 (voordracht van E. L. Selleger: De papierfabricatie in Nederl.-Indië). — Koloniaal Museum. »Water en Plantengroei» (voordracht van Prof. Dr. Ed. Verschaffelt). — Kina en Kinine. Statistiek van kinabast en kinine. — Uit de geschiedenis der eerste stoomvaart in Nederland. — Soekaboemische Landbouwvereentging. — Mededeelingen van het Ministerie van Buitenl. Zaken aangaande invoer van Suiker in Britisch-Indie. — Bevordering van katoenteelt. — S. Kalff: Uit de oude doos. De Amphioen-Societeyt. I.

Verzending O.-I. Mail.

VOOR DEN HAAG.

Amsterdam, Nederl.,	29 Jan.	12 Febr.	11.30 's av.
Rotterdam, Lloyd,	5 Febr.	19 Febr.	11.30 's av.
Genua, Nederland,	9 Febr.	23 Febr.	9.15 's av.

(Suppletoire verzending den dag volgende op den aangegeven maildag te 5.5 's morgens.)

Marseille, Lloyd,	2 Febr.	16 Febr.	7.45 vm.
Marseille, Fr. dienst,	6 Febr.	20 Febr.	7.45 vm.
Brindisi, Eng. dienst,	29 Jan.	12 Febr.	1.—mid.
Napels, Duits. dienst,	1 Febr.	15 Febr.	9.45 's av.

Via Marseille: Suppletoire verzending van brieven, briefkaarten en aangeteekende stukken den dag volgende op den aangegeven maildag te 7.45 vm.

Via Napels: Suppletoire verzending den dag, volgende op den aangegeven maildag te 12 uur, doch de aansluiting op het vertrek der booten is daarvan niet verzekerd.

MAIL SURINAME.

St. Nazaire. Fr.,		8 Febr.	7.45 vm.
Amsterdam, Nederl.,	31 Jan.	14 Febr.	11.20 's av.
Southampton, Eng.,	2 Febr.	16 Febr.	5.05 mid.

MAIL CURAÇAO.

Via Hamburg den 1n van elke maand, alleen op verzoek, 5.05 vm.

Elken Dinsdag en Vrijdag 7.20 's av. via Southampton en Queenstown en New-York.

MAIL CONGO.

Antwerpen den 15n en laatsten van elke maand 7,20 's av.
Lissabon den 8n en den 18n van elke maand 8.19 m.

MAIL CANARISCHE EILANDEN.

(Teneriffe.)

Sonthampton. Elken Vrijdag 7.20 's av.
Liverpool. Elke nMaandag 7.20 's av.

ADVERTENTIEN.

P. Happel Jr.
CUISINIER.
v. Kinsbergenstraat 85d,
DEN HAAG.

Uitzending van Diners.
Koude en warme Schotels.

KON. NED. STOOMVERWERIJ
Opgericht 1864.
J. HOEVELS.
ROTTERDAM.
CHEMISCHE WASSCHERIJ.
Franco toezending. Franco retour.

DAMES LAMBOOY, 2e Wagenstraat 86a, Den Haag.
W. VAN OLPHEN, Molenstraat 39, „ „
B. STRAUB, Frederikstraat 10, „ „
VAN ROOY, Paul Krugerlaan 20, „ „

Th. A. A. SIMONIS
34 GROENMARKT,
over de Prinsestraat, DEN HAAG.

Desinfectie van Vertrekken
volgens Prof. Flügge.
STOOMDESINFECTIE
EN MOTZUIVERING VAN GOEDEREN.
Machinale Stoomzuivering van Bedveeren.
Wasschen, opmaken en repareeren van beddegoed.

PAUL C. KAISER,
Prinsestraat 66,
Elandstraat 94, Weimarstraat 35,
Heerengracht 24,
levert alle soorten brood, van de BESTE hoedanigheid.

B. F. C. DALDERUP,
ATJEHSTRAAT 68-68a-70, hoek Batjanstraat.
Het beste en voordeeligste adres voor
BUSGROENTEN,
UITGEWOGEN GROENTEN,
ZUURKOOL,
GEDROOGDE GROENTEN,
GEDROOGDE VRUCHTEN,
VRUCHTEN IN BLIK,
GELD. ROOKWORST.

Corsmit Brossois & Co.
Meubelfabriekant
DEN HAAG.

Compleete Meubileering,
benevens verhuur van Meubilair.
Voor Benedenhuis p. maand *f* 15.—
» Bovenhuis » » 20.—
» geheel huis » » 40.—
Bijzondere conditiën voor repatrieerenden.
18, WAGENSTRAAT 18.

GIDS
VOOR
Repatriëerenden,
Gratis aanbieding van de Haagsche Uitgevers-Mij,
„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG"
Haagpoort 4.
Deze gids wordt in de onderstaande hôtels **gratis** aan de repatriëerenden aangeboden:
Hôtel des Indes, Batavia.
Grand Hôtel „Java" „
Hôtel „Ort" „
„ Du Pavillon, Samarang.
„ Ketabang-Genteng, Soerabaja.
„ Simpang, Soerabaja.
Oranje Hôtel, Padang.
Vraag prospectussen voor advertentiën.

C. HOYNG,
Den Haag. — Utrecht.
Geïllustreerde Prijscouranten worden gratis op aanvrage toegezonden

Echt Chineesche Thee,
speciaal aanbevolen aan Indische familie's.

BRANDSTOFFENHANDEL
C. AANDEWIEL,
Hofleverancier.

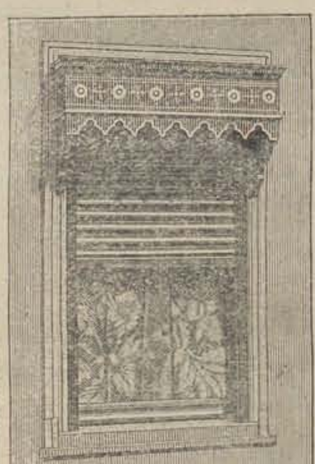
'S GRAVENHAGE,	**SCHEVENINGEN,**
Sumatrastraat 145,	Badhuisstraat 103,
Teleph. 1427.	Teleph. 2854.

Nederlandsch Wapenmagazijn
voorheen S. DE JAGER,
HAARLEM, Barteljorisstraat 32.
's GRAVENHAGE. Spui 12.
Fabriek van Wapens en Schermartikelen.

F. H. BOTHE,
21, Veenestraat -- Den Haag.
SPECIALITEIT IN
GEKLEURDE, ZWARTE en CRÊME STOFFEN.
Nouveaute's voor elk seisoen.
STEEDS GROOTE ASSORTEMENTEN. BILLIJKEPRIJZEN.

SNOEREN's Superieur SCHOEISEL
verkrijgbaar:
NOORDEINDE 150, 's-GRAVENHAGE.
Maat- en Reparatie-Inrichting.

R. Glastra.
5-5a BIERSTRAAT, DEN HAAG.
in VERHUIZINGEN,
MET GROOTE en KLEINE MEUBELWAGENS.
☞ Manden en Kisten gratis in bruikleen.

HEINEKEN's
(Oudste) Glazenwasscherij
Stoom Jaloezieën- en Rolluikenfabriek.
Driehoekjes 3, voorh. Wagenstraat 39a, Den Haag.
Telefoonnummer 2478.
Amsterdam, v. d. Helststraat 1.
Utrecht, Potterstraat 20.
Hilversum. Arnhem. Nijmegen.

MAGAZIJN van BEHANGERSARTIKELEN.
Meubileering. ***Stoffeering.*** ***Decoratiën.***
H. P. MEIJS,
Reinkenstraat 25, Den Haag.
GOEDKOOP ADRES voor alle voorkomende werkzaamheden.

STAAT
voor aanvraag van VERLOFSTRACTEMENT
VOOR
H.H. INDISCHE AMBTENAREN (officieel model).
Verkrijgbaar bij den uitgever van dit blad, Haagpoort 4.
Prijs 2½ cent,

Het Garen-, Band- en Passementerie-Magazijn
DE KATOENBAAL
NOORDEINDE 15-17A

GROOTE OPRUIMING
van alle
Mode Artikelen
tegen zeer verminderde prijzen.

OOST en WEST.
RESTAURANT
LAAN VAN MEERDERVOORT 195.
Open iederen **werkdag** van **10** ure v.m. tot **7** ure 's avonds.
Des **Zondags** van **12** tot **7** ure n.m.
Toegang voor leden der Vereeniging en geïntroduceerden.
Eenvoudige rijsttafel, bestaande uit rijst, sajor of kerry, één vleeschgerecht en sambal (plat du jour) *f* 0.80.
Diné *f* 1.50 bestaat uit bijna 't dubbele van 't plat du jour.
BONBOEKJES { **voor 10 plats du jour f 7.50,** **voor 10 diners f 12.50.**

BROCADES & STHEEMAN. — MEPPEL.
Fabriceeren alle Gecomprimeerde Geneesmiddelen,
Huis- en Plantageapotheken, Handapotheken voor Doctoren en Mijnwerken
Gecomprimeerde Photo-Artikelen.
CASCARA-PASTILLES
WONDEROLIE-PASTILLES } zeer aangename laxeermiddelen.
INDISCHE GENEESMIDDELEN STEEDS VERSCHE AANVOER.
LEVERANCIERS VAN MEERDERE REGEERINGEN.
Zie aanbevelingen **Nederl. Roode Kruis, Dr. Romeyn, Prof. Kortewe[g]**, **Dr. Lingbeek, Dr. v. d. Capellen,** enz. enz.
Bijna ieder geneesmiddel kan in gecomprimeerden vorm gemaakt worden.
Vraag slechts ons Fabrieksmerk. **Te bekomen bij alle Apotheke[rs]**

---

van Soest en van der Weijde.
Lange Voorhout 23. — Den Haag.
Voeren effectenorders uit op de beurzen te Amsterdam en Buitenland, incasseeren coupons en dividenden, belasten zich met renteontvangst van kapitalen op het Grootboek, geven en nemen geld op prolongatie en à deposito.
Met 1 dag opzegging . . . . 3 pct.
Voor 1 maand . . . . 3¼ „
„ 3 maanden . . . . 3½ „
Verstrekken REISCREDIETBRIEVEN.

Abonneert U op de
Bintang Hindia.
Geïllustreerd Tijdschrift voor den Inlander.
Abonnementsprijs f 3.— per jaar bij vooruitbetaling.
Proefnummer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.
DIT BLAD VERSCHIJNT ELKE VEERTIEN DAGEN.
De Haagsche Uitgevers-Maatschappij.
„HET GEMEENSCHAPPELIJK BELANG"
HAAGPOORT 4.
Ieder oud-gast steune door zijn abonnement!

Stoomvaart-Maatschappij
„ROTTERDAMSCHE LLOYD"
Maildienst tusschen Rotterdam en Nederlandsch-Indië
in verbinding met de diensten der
Koninklijke Paketvaart-Maatschappij

	van Rotterdam.	van Marseille.	te Port-Said.	te Padang.	te Batavia
	1904	1904	1904	1904	1904
Lawoe	6 Febr.	18 Febr.	23 Febr.	14 Maart	16 Ma[art]
Ardjoeno	20 „	3 Maart	8 Maart	28 „	30 „
Goentoer *	5 Maart	17 „	22 „	11 April	13 Ap[ril]
Merapi	19 „	31 „	5 April	24 „	26 „
Gedé	2 April	14 April	19 „	8 Mei	10 Me[i]
Oengaran	16 „	28 „	3 Mei	22 „	24 „
Sindoro *	30 „	12 Mei	17 „	5 Juni	7 Jun[i]
Salak	14 Mei	26 „	31 „	19 „	21 „

* Dubbel schroefstoomschip. 1e klasse midscheeps. 2e klasse in de campagne.
De Hoofd-Agenten: **Ruys & Co.,** *Rotterdam.*
De Agenten: **Eijkensluyters & Tromp** Anna Paulownastraat 1*d*, *'s-Hage.*